

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Lucie Klímová

Internacionalizace české sportovní slovní zásoby

Internationalization of Czech sport vocabulary

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc

Poděkování

Děkuji paní docentce Bozděchové za vedení mé bakalářské práce a za poskytnutí mnohých cenných rad a komentářů.

Lucie Klímová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Abstrakt

Tato práce popisuje užívání slov internacionálního charakteru v současné atletické komunikaci. Na základě materiálu excerpovaného z vybraných publicistických a odborných textů popisuje sémantiku přejímek, jejich formální utvářenost, příznakovost a stylovou platnost a jazykový původ. Ověřuje hypotézu o souvislosti délky přejetí pojmenování se stupněm adaptace v češtině a jazykem původu.

Klíčová slova: internacionalizace, slang, termín, adaptace, média, didaktika

Abstract

This bachelor thesis deals with an attempt to define and characterize an usage of internationalisms within the contemporary athletic word-stock. Based on materials excerpted from selected journalistic and special texts, this thesis describes semantics of loanwords, their formation, markedness and writing validity and etymological origin. Other aim of the thesis is to verify the hypothesis about the relation of the time of loan of the selected word between the degree of the adaptation and between the origin language.

Key words: internationalization, slang, term, adaptation, media, didactics

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	ATLETIKA	8
3	VYSVĚTLENÍ RELEVANTNÍCH LINGVISTICKÝCH POJMŮ	10
3.1	Internacionalismus	10
3.1.1	Internacionální jazyky	11
3.2	Neologismus	11
3.3	Termín	12
3.4	Slang	13
4	ANALÝZA JAZYKOVÉHO MATERIÁLU	16
4.1	Povaha excerpovaného materiálu	16
4.2	Sémantika internacionalismů	17
4.2.1	Tematické okruhy pojmenované internacionalismy	17
4.2.2	Lexikální sémantika internacionalismů	18
4.3	Příznakovost a stylová platnost internacionalismů	25
4.3.1	Termíny a slangismy	25
4.3.2	Slova zastaralá, neologismy	26
4.3.3	Expresiva	27
4.4	Jazykový původ internacionalismů	28
4.4.1	Poměr přejímek z klasických jazyků a z angličtiny	29
4.4.2	Adaptace internacionalismů v češtině	29
4.5	Formální utvářenost internacionalismů	41
4.5.1	Internacionalismy podle slovtvorných postupů	41
4.5.2	Jednoslovná a víceslovná pojmenování	43
4.6	Internacionalismy podle zdrojů excerpce	45
5	ZÁVĚR	47
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
7	PŘÍLOHA – abecední seznam nalezených lexikálních jednotek	54

1 ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je internacionalizace české sportovní slovní zásoby. Text si klade za cíl popsat a zhodnotit užívání slov internacionálního charakteru v současném lehkotletickém diskurzu¹.

Na úvod přiblížíme pojem atletika a jeho vymezení. V další části se budeme věnovat teoretickému přiblížení používaných pojmů, pokusíme se zde podat definice základních termínů z jazykovědné oblasti, které jsou pro naši analýzu relevantní. Ve čtvrté kapitole se pokusíme na základě excerptce z vybraných publicistických a odborných textů věnovaných atletice a také na základě vlastního jazykového povědomí posoudit obsahovou stránku a sémantiku přejímek, jejich formální utvářenost, příznakovost a stylovou platnost a jazykový původ. Pokusíme se rovněž ověřit hypotézu o souvislosti délky přejetí pojmenování s jazykem původu a se stupněm pravopisné, morfologické a sémantické adaptace. Předpokládáme, že pojmenování, vyskytující se v češtině déle, pochází tradičně nebo zprostředkovaně z klasických jazyků (latina, řečtina), zatímco přejímky užíváním nejmladší se do českého jazyka dostaly především z angličtiny. Na závěr uvedeme seznam internacionálních lexikálních jednotek, se kterými jsme pracovali.

Jazykový materiál jsme získali excerptcí z tištěných textů s atletickou tematikou. Prvním okruhem, ze kterého jsme pojmy excerptovali, jsou odborné publikace doporučené jako studijní literatura k předmětu Základy atletiky na FTVS UK a další didaktiky atletiky. Dále jsme čerpali z čtvrtletníku (do roku 2009 měsíčníku) Atletika, vydávaným Českým atletickým svazem. Tento časopis vychází od roku 2003, pro naši práci jsme ovšem využili jen ročníky 2006-2015, protože chceme postihnout slovní zásobu v rámci možností co nejaktuálnější. Třetí oblastí, z níž jsou nám některé pojmy známy, je reálné atletické prostředí, v němž se autorka práce pohybuje. Část pojmů jsme tedy do zkoumaného materiálu zařadili bez písemného dokladu, je nám známa z osobních rozhovorů se sportovci a trenéry.

Uvědomujeme si, že námi zkoumaný vzorek je pouze zlomek celého atletického diskurzu. O atletice a jejích disciplínách bylo napsáno velké množství textů počínaje mediálními články o probíhajících či již proběhnuvších akcí přes populárně naučné

¹ Diskurz v naší práci chápeme nikoli terminologicky, ale jako množinu všech výroků, psaných i mluvených, týkajících se atletiky.

publikace a různé návodné či motivační příspěvky až po odborné statě odborníků z řad trenérů a vyučujících na VŠ. Atletická mluva se však utváří především v samotném prostředí atletických stadionů, komunikací sportovců mezi sebou a s trenéry, fanoušky a lidmi v atletice nejrozličnějšími způsoby angažovanými. Postihnout proto atletický diskurz jako takový v celé jeho šíři a rozmanitosti je takřka nemožné a naše práce se o to ani nepokouší.

2 ATLETIKA

Než se dostaneme k samotnému popisu atletické mluvy, přiblížíme si alespoň náznačkově, o jaký sportovní okruh se jedná.

Atletiku lze vydělit na lehkou a těžkou. Těžká atletika je společným označením pro vzpírání, zápasy a box; lehká zahrnuje běhy, skoky, vrhy a hody, sportovní chůzi a víceboje. V současné době se od těchto pojmenování ustupuje a atletika je nyní většinou chápána jako souborné označení původně lehkootletických disciplín.

Protože se atletické disciplíny vyvinuly ze základních přirozených pohybů člověka, ať už se jedná o pohyby lokomoční či existenční, lze říci, že primitivní forma atletiky bez jasných pravidel je stará jako lidstvo samo. Kořeny organizované atletiky sahají do starověkého Řecka, kde byla hlavní náplní antických olympijských her. Počátky novodobé atletiky, jak je známa dnes, lze hledat v Anglii v 17. století, kdy byly pořádány především závody v běhu na dlouhé tratě. Byly určeny pouze pro profesionály, až v polovině 19. století se začali zapojovat i amatéři, kteří se začali sdružovat do sportovních (zejména univerzitních) klubů. V druhé polovině 19. století se začala atletika šířit i na evropský kontinent a do zámoří. Atletický program byl prvně uveden na prvních olympijských hrách v Athénách v roce 1896 a směli se ho zúčastnit pouze muži. Ženy se v atletice začaly uplatňovat až po první světové válce, první olympiády se zúčastnily v roce 1928.

V Čechách se rozvoj atletiky pojí se založením Sokola, kde byly běhy, skoky a hody součástí gymnastických vícebojů. První oficiální závod v Čechách proběhl v roce 1867 (přebor Sokola pražského v běhu, skoku a hodu). Od konce 19. století v Čechách vznikaly sportovní kluby, prvním ryze atletickým klubem se stala AC Praha založená 1891.

Mezinárodní asociace atletických federací (IAAF) v pravidlech platných od 1. 1. 2015 vyděluje atletické disciplíny do sedmi kategorií²:

1. Soutěže na dráze - hladké běhy na krátké, střední a dlouhé tratě, překážkové běhy, štafetové běhy
2. Soutěže v poli
 - a. Vertikální skoky – skok do výšky, skok o tyči

² Pravidla IAAF ve znění příručky Competition Rules 2016-2017

- b. Horizontální skoky – skok do dálky, trojskok
 - c. Vrh a hody – vrh koulí, hod diskem, hod kladivem, hod oštěpem
3. Víceboje – pětiboj a desetiboj v soutěži mužů, sedmiboj a desetiboj v soutěži žen
 4. Soutěže v hale – běhy na 60 – 3000 m, překážkové běhy na 50 – 60 m, štafetové běhy, skoky do dálky a výšky, skok o tyči, vrh koulí, víceboje (pětiboj a sedmiboj)
 5. Chodecké soutěže – chůze na silnici 10 – 50 km, v hale 3000 m – 5000 m, na dráze 5000 m – 50000 m
 6. Běžecké soutěže na silnici – běhy na 10 – 100 km, štafetové běhy
 7. Přespolní běhy, horské běhy a běhy krajinou

Atletika se z evropského kontinentu rozšířila do celého vyspělého světa a v posledních letech začíná silně pronikat i do chudých rozvojových států (zejména afrických). V souvislosti s celosvětovou oblibou tohoto sportu nutně dochází i k výrazným změnám ve slovní zásobě s atletikou spojené. Atletické mítinky patří k nejvyhledávanějším a nejsledovanějším sportovním událostem a profesionální atleti všech národností ovlivňují a inspirují nejen sportovce z menších klubů, ale i aktivně nezávodící příznivce tohoto sportu. I tato skutečnost silně přispívá k obohacování atletického lexika.

3 VYSVĚTLENÍ RELEVANTNÍCH LINGVISTICKÝCH POJMŮ

3.1 Internacionalismus

Česká slovní zásoba stejně jako slovní zásoba každého jazyka je smíšená, tedy část lexémů je domácího původu (resp. pochází z češtiny či z jejích předchůdců) a část původu cizího. Podle Čermáka (Čermák, 2010, s. 203) si čeština (a žádný jiný jazyk) pouze s domácími výrazy nevystačí a je nutně ovlivňován svými jazykovými sousedy (pro češtinu typicky němčina) a národními jazyky (tradičně řečtina a latina, v současné době angličtina). Tvrdí, že vydělení domácích a přejatých lexémů je velmi vágní a nepřesné.

Čermák (Čermák, 2010, s. 204) nemá pro internacionalismy přesnou definici, a to zejména proto, že vydělení internacionalismů v rámci cizích slov je stejně problematické jako vydělení samotných přejatých slov od těch domácích. Uvádí ale, že internacionalismy lze chápat prostě jako slova, která lze najít ve většině západoevropských jazyků, nebo jako slova zejména z vědecké oblasti (jejichž základ je řecko-latinský), užívané jako termíny (Čermák, 2010, s. 204).

Encyklopedický slovník češtiny uvádí pojem internacionalismus pod heslem *výpůjčka* (s. 543). Vedle výpůjček s evropským rozšířením (evropeismy) popisuje i výpůjčky, jejichž rozšíření je celosvětové. Zdrojem či prostředníkem takových výpůjček jsou prestižní či dorozumívací jazyky (v dnešní době především angličtina). S postupující globalizací se hranice mezi evropeismy a internacionalismy pomalu vytrácí.

Akademický slovník cizích slov (s. 341) vysvětluje internacionalismus jako mezinárodní slovo užívané ve více nepříbuzných jazycích určitého kulturního areálu. Může se jednat o nadnárodní slovo či výraz (např. atlet), o slovo charakteristické pro určité místo (ASCS uvádí jako příklad tundra, my doplňujeme například stadion), nebo uměle vytvořené slovo zvláště z řeckých a latinských kořenů (např. centimetr).

Pro srovnání uvádíme i slovníkovou definici z německého Metzler-Lexikon Sprache (s. 312). Tento obsáhlý německý lingvistický slovník internacionalismy definuje jako lexémy různých jazyků se stejnou či podobnou formou a významem. Tato slova dohromady tvoří interlexém.

3.1.1 Internacionální jazyky

Tradičně jsou chápány jako internacionální jazyk latina a řečtina, poněvadž většina termínů z vědecké oblasti, jež lze za internacionalismy považovat, pochází právě z nich. V současné době se vedle těchto dvou jazyků řadí ještě angličtina coby jazyk nadnárodní, užívaný v oblasti obchodní, vědecké, politické, sportovní i kulturní. Ačkoli jsou i slova přejímaná z angličtiny často latinského nebo řeckého původu, do češtiny se dostávají právě přes angličtinu coby prostředníka. Proto uvažujeme angličtinu jako třetí význačný internacionální jazyk.

3.2 Neologismus

Slovní zásoba každého jazyka je živá a neustále se proměňuje a vyvíjí. Vydatnou měrou k tomu přispívají neologismy, které mohou mít několik způsobů tvoření.

Podle ESČ (s. 284-285) je neologismus lexikální jednotka vyznačující se určitou novostí (formální či funkční) oproti již existujícím jednotkám slovní zásoby. Neologismy mohou vznikat z několika důvodů. Jedná se jednak o potřebu pojmenovat nové věci či jevy, jednak nahradit stávající výraz novým a přesnějším. Mohou se také stát výsledkem spontánního tvoření či záměrného hledání působivého vyjádření.

PMČ k neologismu uvádí: „Neologismy jsou relativně nová slova, která dosud pevně nezakotvila v povědomí všech mluvčích nebo jsou alespoň ještě jako nová pocitována. Postupně tento příznak novosti ztrácejí, začínají se vyskytovat ve větší frekvenci a stávají se platnou součástí lexikálního systému. [...] Tento proces může být různě rychlý, některé neologismy však v jazyce nezakotví vůbec a zaniknou.“ (2012, s. 95) Z hlediska tvoření neologismů je nejběžnějším způsobem přejímání lexémů z cizích jazyků. V současné češtině se nejčastěji nová slova přejímají z angličtiny a v jazyce se ustalují především prostřednictvím publicistiky. (2012, s. 103)

Čermák v souvislosti s neologismy naráží na problematičnost jejich popisu. (Čermák, 2010, s. 219) Přesnou dobu vzniku neologismu totiž není možné určit a v době, kdy jej lexikograf zaregistruje, zpracuje a případně i publikuje, už o neologismus zpravidla nejde. Výraz totiž mezitím může zestárnout a ztratit příznak novosti, nebo úplně zaniknout.

3.3 Termín

Největší část slovní zásoby zaujímají termíny. Tuto skutečnost běžný mluvčí obvykle nevnímá, neboť není v lidských možnostech orientovat se ve všech vědních oborech, které termíny využívají. Většina termínů je tedy běžnému mluvčímu neznámá a využívají ji pouze mluvčí s určitým vhladem do daného oboru. Neznamená to ale, že jsou termíny používány pouze v odborné sféře, své uplatnění nacházejí i v publicistice a běžné komunikaci. Dochází tak k procesu terminologizace a determinologizace slovní zásoby. Dalším průvodním jevem je také demokratizace slovní zásoby. Termíny patří do slovní zásoby spisovné češtiny. Oproti pojmu internacionalismus se definice termínu v různých publikacích liší jen minimálně.

Akademický slovník cizích slov podává méně obsáhlé vysvětlení pojmu, nahlíženého z více různých oborů. V lingvistice se podle něj pod pojmem termín rozumí odborné pojmenování v soustavě daného oboru či jednoduše odborný název (s. 757).

Podle Encyklopedického slovníku češtiny je termín z hlediska terminologie pojmenováním pojmu v systému pojmů některého vědního nebo technického oboru (s. 488). Z hlediska lexikologie je pak termín pojmenováním prostředků odborného vyjadřování. Vedle spisovnosti určuje termín ještě několik dalších vlastností. Těmi jsou ustálenost (vlastnost zabezpečující bezporuchovost odborné komunikace), systémovost (daný termín musí zapadat do systému terminologie daného oboru), přesnost a jednoznačnost (termín má pojmový význam, který je definován a jeho význam je jednoznačný), nosnost (termín je schopný být východiskem pro tvoření dalších termínů) a ústrojnost (struktura termínu musí odpovídat zákonitostem a pravidlům jazykového systému). EŠČ dále uvádí, že tyto vlastnosti bývají různými autory různě modifikovány a zpřesňovány.

EŠČ dále uvádí, že termíny jsou tvořeny stejnými slovtvornými a pojmenovacími postupy jako jiné lexémy – tvořením sousloví (*intervalový trénink, atletická disciplína*), odvozováním (*doskočiště*), skládáním (*časomíra*), sémantickým tvořením (*kyslíkový dluh*). Vedle těchto postupů se uplatňuje přejímání z cizích jazyků, přičemž mnohé termíny nacházejí uplatnění ve větším množství jazyků a stávají se tak internacionálními (*atletická disciplína*).

Čermák charakterizuje termín jako lexém užívaný jednoznačně pro denotáty specifické v určité vědě, oboru, řemeslu či speciálním povolání. (Čermák, 2010, s. 132) Dále uvádí

šest význačných rysů termínů: jednoznačnost v rámci jednoho oboru (tedy bez polysémie); stylová neutrálnost (termín nevykazuje žádnou expresivitu a modalitu); nulová homonymie; ustálenost a deskriptivnost; popisnost (denotát musí být termínem pojmenován výstižně a přesně); systematickosti (musí adekvátně zapadat do celého systému, resp. mikrosystému termínů v dané oblasti).

Metzler-Lexikon Sprache pod pojmem Terminus (s. 727) uvádí, že se jedná o odborný výraz užívaný v určitém technickém, resp. vědeckém oboru. Pojmu, k němuž se význam termínu vztahuje, je v rámci terminologie přiřazena definice a odborné pojmenování, čímž je upozorněno na dvě složky termínu – významovou a výrazovou.

3.4 Slang

Slang se řadí do nespisovné části slovní zásoby. Za slangové jsou obecně pojímány výrazy používané určitou zájmovou skupinou. Definice slangu se v různých publikacích mírně liší.

PMČ (s. 94) definuje slang vedle argotu (mluva společenské spodiny), a profesní mluvy (mluva skupiny lidí spjatých stejným profesním oborem) jako slovní zásobu, která je vymezena sociálně. Slang je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí. Charakterizuje jej velká synonymičnost, expresivnost, uplatnění jazykové hry, metaforičnost apod. PMČ dále uvádí, že hranice mezi argotem, profesní mluvou a slangy je dosti nevýrazná a tyto tři útvary často splývají. Splynutí profesní mluvy a slangu je v oblasti atletiky možné, či dokonce velmi pravděpodobné, neboť profesionální sportovci a jejich trenéři využívají podobných jazykových prostředků jako atleti sportující pouze pro zábavu ve svém volném čase.

V námi zkoumaných materiálech jsme se ale nesetkali s žádným výrazem, jež by bylo možné zařadit k argotu. To je pravděpodobně způsobeno tím, že atleti se neřadí k společenské spodině, právě naopak se úspěšní sportovci těší velké oblibě ve společnosti, což je staví do role celebrit a takzvaných miláčků národa.

Akademický slovník cizích slov nerozlišuje mezi profesní mluvou a slangem, ale obojí řadí pod jeden pojem. Slang tedy definuje jako mluvu lidí určité pracovní či zájmové skupiny s charakteristickými výrazy. (s. 697)

Podle EŠČ (s. 405) je slang svébytnou součástí národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování. K jeho realizaci dochází

v běžné, nejčastěji polooficiální či neoficiální, komunikaci lidí, jež spojuje stejné pracovní prostředí nebo sféra zájmů.

Pokud hodnotíme slang jako specifickou lexikální vrstvu, uplatňujeme především aspekty jazykového i mimojazykového charakteru. Mezi ty jazykové patří (zejména využívání produktivních pojmenovacích postupů bez zření ke spisovnosti, systémovost, snaha o pojmovou diferenciaci, vztah ke stávající terminologii oboru, komunikativní funkčnost a vyjadřování expresivity). Mimojazykovými aspekty jsou (povaha a stupeň uzavřenosti prostředí, věkové a sociální složení příslušníků, faktory psychické). (s. 405)

Z tohoto hlediska jsou lexikální prostředky dále podle ESC (s. 405) děleny na profesionalismy a slangismy v užším slova smyslu.

Jako profesionalismy jsou označovány nespisovné názvy terminologické povahy motivované důvody věcnými, z nichž nejvýraznější jsou snaha o výrazovou úspornost, mobilnost v mluvené komunikaci a jednoznačnost. Profesionalismy jsou nociónální a lze k nim přiřadit synonyma jen v omezené míře. Jejich vznik je často motivován potřebou pojmové diferenciaci.

Slangismy v užším slova smyslu se účastníkovi komunikace patřícímu mimo zájmovou skupinu mohou jevit v porovnání s profesionalismy jako nespisovné s určitým expresivním či citovým příznakem (např. *hecovat* ‚povzbuzovat‘).

Čermák (2010, s. 135) pod pojmem slang rozumí neoficiální profesní terminologii různých oborů a oblastí lidského života a činnosti. Dělí a liší se zpravidla dodaným atributem: *muzikantský*, *železničářský*, v našem případě *sportovní*, či *slang mladých*. Těmito příklady Čermák dokazuje, že slang není jen oborově omezen. Napadá také vágní tvrzení, že termíny jsou spisovné, zatímco slang nespisovný.

V Metzler-Lexikon Sprache (s. 639) je slang definován jako nestandardní varianta jazyka, která se vyznačuje extrémní neformálností a není omezena regionálně. Je charakteristický slovy se stylistickým příznakem (expresivní) používanými v každodenním životě a sociálně vázanými slovy, jejichž použití je omezeno na určitou sociální či profesní skupinu.

Hubáček ve svém Malém slovníku českých slangů (1988, s. 21) mimo jiné charakterizuje přímo sportovní slang. Je podle něj typickým dokladem výraziva prostředí zájmového i profesního zároveň. Rozšíření sportovního slangu i mezi

sportovní amatéry a pasivní sportovce přičítá sportovní žurnalistice, psané i mluvené. Pronikání slangu do podvědomí širší veřejnosti má za následek rozšíření působnosti slangových výrazů původně čistě sportovních i do obecnější (interslangové) roviny (*lajnovat, finišovat, faulovat* apod.).

4 ANALÝZA JAZYKOVÉHO MATERIÁLU

4.1 Povaha excerpovaného materiálu

Jazykový materiál, který v této práci analyzujeme, jsme získali excerpací textů s atletickou tematikou. Pro postžení atletické mluvy jak ve sféře teoretické, odborné, tak ve sféře praktické, každodenní, jsme zvolili dva hlavní okruhy atleticky zaměřených textů. Jak jsme již uvedli výše, prvním z nich jsou odborné publikace doporučené jako studijní literatura k předmětu Základy atletiky na FTVS UK a to zejména Didaktika školní atletiky (Dostál, E., Velebil, V. a kol., Praha 1991) a Základy atletiky (Vindušková, J. a kol., Praha 2006). Další odborné publikace uvedené v seznamu literatury jsme již neexcerpovali, jelikož se excerpované výrazy z převážné části opakovaly. Využili jsme tedy těchto publikací ke kontrole výrazů nalezených ve výše uvedené literatuře.

Výrazy méně odborného rázu jsme získávali z publicistických textů, především rozhovorů, z magazínu Atletika, vydávaném Českým atletickým svazem od roku 2003 (viz výše). Z naší excerpovaného období (2006 – 2015) jsme k excerpaci využili pouze vybraná čísla, neboť přínos zpracování všech dvaasedmdesáti čísel by byl v porovnání s naší excerpovanými dvaceti výtisky zanedbatelný. Při výběru jsme vycházeli ze skutečnosti, že každé číslo reflektuje především nejdůležitější atletické události, které se udály od vydání čísla předchozího. Snažili jsme se tedy vybrat výtisky tak, aby byla rovnoměrně zastoupena každá část roku. Většina atletických mítinků se opakuje každý rok zhruba ve stejnou dobu, výjimkou je jen olympiáda, která se koná jednou za 4 roky. To jsme se pokusili ve svém výběru zohlednit tak, abychom excerpovali alespoň jedno "olympijské" číslo.

V neposlední řadě jsme do naší práce zahrnuli i výrazy, jejichž písemný doklad jsme v excerpovaných materiálech nenalezli, je nám o nich ale známo, že jsou ale mezi atlety běžně používány. Tyto výrazy jsou patrně mluvčími pocíťovány jako nespisovné a v textech procházejících redakční úpravou se proto nevyskytují. Pro atletický diskurz jsou ale poměrně důležité, a proto jsme se rozhodli je do našeho jazykového materiálu také zařadit. Většina z nich je autorce této práce známa, protože je jí atletické prostředí blízké a sama se v něm pohybuje, analyzovaný materiál jsme konečně doplnili ještě o některé další výrazy získané rozhovory s jinými atlety a trenéry.

4.2 Sémantika internacionalismů

Lexémy lze rozdělit dle jejich povahy na apelativa a propria. Zatímco apelativní lexémy vždy nějaký význam nesou, propria nikoliv (Čermák, 2010, 42). PMČ jako jejich funkci uvádí hlavně „odlišovat a označovat konkrétní jednotliviny jako jedinečné objekty.“ (s. 78)

Apelativa si do češtiny mohou z původního jazyka přinést buď stejný, struktura významu ale vždy nemusí odpovídat struktuře významu ve výchozím jazyce (Schmiedtová, 1993, s. 325). O tom se zmíníme později v kapitole 5.4.2 Adaptace internacionalismů.

4.2.1 Tematické okruhy pojmenované internacionalismy

V rámci lehkootletického diskurzu jsme mohli klasifikovat několik tematických okruhů, do nichž se řadí internacionalismy v atletice užívané. Nejpříhodnější rozdělení je dle nás následující:

1. Osoby
2. Hmotné denotáty
3. Činnosti a disciplíny
4. Instituce a události
5. Ostatní pojmenování

V rámci těchto okruhů jsme pojmenování dále dělili dle jejich společných charakteristických znaků (viz níže).

Zvláště u čtvrté skupiny není nijak výjimečné, že se v ní vyskytují i propria. Často se v atletickém diskurzu objevují jak oficiální názvy, tak pojmenování obecná, neoficiální, přičemž v obou případech jsou tvořeny alespoň jedním internacionalismem. Děje se tak částečně i v rámci aktualizace jazyka, pro publicistické texty je tento jev charakteristický. V magazínech *Atletika* tak tedy vedle sebe můžeme nalézt jak oficiální název již zaniklého seriálu nejprestižnějších závodů Golden League, tak jeho český ekvivalent Zlatá liga. Zůstaneme-li u českých atletických událostí, lze vysledovat různé užívání slova extraliga a jeho derivátů. Extraliga je nejvyšší česká atletická soutěž družstev, která se skládá ze tří kol o různém počtu závodů. Mluví-li se o jednom

z mítinků, pak se využívá obecný tvar s malým písmenem (v *prvním kole extraligy, na extralize v Táboře*), při označení celého seriálu se pak užívá oficiálního názvu soutěže (*Vítězkami Extraligy 2014 se staly ženy z USK Praha.*)

Podobné je to s názvy institucí. V našem materiálu se vyskytovala jak *propria* (*Mezinárodní sportovní arbitráž*), tak apelativa (*arbitráž*).

4.2.2 Lexikální sémantika internacionalismů

Excerpta z jednotlivých tematických okruhů vyčleněných výše jsme dále dělili dle povahy denotátu, ke kterému se vztahují. Většina zaznamenaných výrazů je jednoznačná. Snaha o významovou jednoznačnost je slangu a odborné terminologii společná a pro oba útvary jazyka charakteristická. Pokud jsme někde zaznamenali víceznačnost, pokusili jsme se všechny významy zachytit a popsat.

4.2.2.1 Pojmenování osob

- podle disciplíny, ve které závodí: *diskař, krosař, maratonec, mílař, specialista, sprinter, stýplař, štafetman, ultramaratonec, ultravytrvalec*
- podle schopností, jimiž vynikají nebo jsou jim připisovány: *favorit, konkurent, rival, štrekař, tempař*
- podle kategorie, ve které závodí: *junior, senior, veterán*
- podle zásluh či výsledků, kterých dosáhli: *deblista* (vítěz dvou závodů v rámci jednoho mítinku), *finalista, lídr, limitář, medailista, olympionik, rekordman, šampion*
- podle funkce, kterou zastávají: *ambasador mítinku, atlet, fanda, fanoušek, finišman, fyzioterapeut, kouč, masér, organizátor, pacemaker, pejs, reprezentant, sparing, sparingpartner, sponzor, sportovec, startér, šéf, šéftrenér, trenér*
- další pojmenování: *barážisté, benjamínek, enfant terrible, lucky loser*

Většina pojmenování se v analyzovaných materiálech vyskytovala i v přechýlené podobě (*maratonkyně, sportovkyně, rekordmanka, trenérka*), u několika výrazů jsme

ovšem jejich protějšky v ženském rodě nezaznamenali. Důvodů může být několik, tři nejčastější ilustrujeme na následujících příkladech.

Funkci šéftrenéra (nejvyššího trenéra české atletické reprezentace) v období, ze kterého pocházejí naše materiály, vykonávali Václav Fišer a později Tomáš Dvořák, pro přechýlený tvar *šéftrenérka* tak nebylo upotřebení, ačkoli v analogii s dvojicí *trenér – trenérka* existovat může.

Výraz *lídryně* sice v systému českého jazyka taktéž existovat může, nicméně je, jak se píše v odpovědi na dotaz jazykové poradny (Naše řeč, 2006, s. 168), v češtině spíše neobvyklý a stylově příznakový. V atletickém diskurzu je častěji využíváno nepřechýlené podoby i pro označení osoby ženského pohlaví, popřípadě je tento fakt opsán jinou formulací (*lídrem české výpravy je opět Špotáková, stal se lídrem tabulek – dostala se do čela tabulek*). Výraz *lídryně* jsme našli jen v několika případech po zadání konkrétního dotazu do internetového vyhledávače, domníváme se tedy, že jde o okazionalismus. Podobným případem je i slovo *sponzor*.

Lexém *sparing* ze své podstaty formálně neumožňuje připojení sufixu nesoucí význam, že jde o osobu ženského pohlaví. Taktéž se užívá v nepřechýlené podobě, případně v nezkráceném tvaru *sparingpartnerka*.

Lexém *barážisté* se vyskytoval pouze v plurálu, neboť se vyskytuje pouze v kontextu baráže o Extraligu – tedy o soutěž družstev. V baráži jsou všichni členové týmu, nikoli pouze jeden atlet.

4.2.2.2 Pojmenování hmotných denotátů

- působiště, místa a plochy: *antuka, asfalt, atletická dráha, call room* (místo, kam jsou atleti svoláváni na vrcholných akcích před společným odchodem na závodní plochu), *elastanové rozběžiště, japexové rozběžiště, kryo, kryocentrum, kryosauna, lajna, mondo, mixzóna* (prostor, kde se po závodě setkávají sportovci s novináři), *sauna, sektor, stadion, start, tartan, tribuna*
- nářadí: *disk, expander, lanč, medicinbal, medík, trenažér*
- oblečení: *dres, elastáky, freečka* (boty zn. Nike Free Run), *maratonky, tenisky, tretry*

- vybavení: elektronická tužka, elektronické měření, elektronický pacemaker (zpravidla světelné značení suplující vodiče při vytrvalostních bězích), fotobuňka, blok, mantinel, startovní pistole, tribuna

Těmto lexémům lze přiřadit jeden společný význačný rys a tím je to, že všechny označují lidský výrobek.

Slovo blok označuje dva významy. Prvním je pomůcka využívána při startu, tím druhým psychická bariéra. Který z významů slovo označuje, je patrné z kontextu, navíc pro označení startovní pomůcky se většinou využívá plurálová forma (*Nejrychleji z bloků vyrazil Powell. x důležité teď je, abych si nevytvořila blok a nezačala se při skákání bát, že mi tyč zase praskne.*)

4.2.2.3 Činnosti a disciplíny

- trénink: akcelerace, benč, dynamika, dynamická cvičení, fartlek, flop, frekvence, horine, imitační cvičení, impulsní krok, interval, jogging, kompenzační cvičení, krém, lidiardi, liftink, metkalf, odrolování, skipink, specka, statický strečink, straddle, sweeney, tapping, tempo, test, trénink, trénování, warm up
- disciplíny: cross country, hod diskem, distance, kros, maraton, míle, půlmaraton, skyrunning, sprint, stýpl, štafeta, technické disciplíny, ultramaraton
- ostatní činnosti: akreditace, atak, dopování, dril, dvojstart, finiš, saunování, start, taktizování, vícestart, zafixování

Zajímavá tendence byla zaznamenána u slova *distance*. Atletický diskurz rozlišuje dvě slova *distance* a *distanc* se dvěma různými významy. Oproti tomu slovníky češtiny obě slova uvádějí v jednom hesle a nedělají mezi nimi žádné sémantické rozdíly, rozlišují pouze příslušnost k jiné vrstvě slovní zásoby.

ASCS³ např. uvádí:

distance [dy-], -e, hovor. distanc, dištanc, -e ž <|>

³ Dostupné online <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=distance>, uvádíme jen významy relevantní pro naši práci

1. kniž. a odb. *vzdálenost, odstup*: časová d.; věková a názorová d.;

2. sport. disciplinární potrestání (sportovce, družstva ap.) zastavením závodní činnosti; potrestání funkcionáře zákazem výkonu funkce

V našem materiálu ale byla striktně dodržována diferenciací obou pojmů (výraz *dištanc* jsme nezaznamenali a považujeme jej tedy za zastarávající, příp. za vyskytující se pouze v mluvené komunikaci). *Distance* nese význam první, tedy vzdálenost, odstup. *Distanc* (navíc přiřazovaný téměř výhradně k mužskému rodu neživotnému) pak označuje zákaz závodní činnosti. Pouze v SSJČ⁴ je uvedeno, že pro zastavení činnosti se ve sportovním slangu využívá pouze tvar *distanc* (a *dištanc*), nicméně i tady je slovo označeno jako femininum a dle uvedených příkladů použití slovník dovoluje ve významu vzdálenosti použít oba tvary. To ale neodpovídá našim poznatkům.

4.2.2.4 Instituce a události

- instituce: antidopingový výbor, arbitráž, asociace, atletická federace, atletický oddíl, IAAF, jury, klub, sportovní arbitráž, sportovka
- události: baráž, ceremoniál, comeback, debut, Diamantová liga, elitní mítink, extraliga, extraligový mítink, finále, Golden League, Grand Prix, Challenge League, IAAF Challenge, kontinentální pohár, kvalifikace, Laufermítink, liga, maratonské majory, memoriál, mítink, olympiáda, olympijské hry, Praga Academica, semifinále, seriál, sezóna, Super Grand Prix, superliga, Světové atletické finále, šampionát, TNT Fortuna Meeting, Moravská výškařská tour, světová atletická tour, univerziáda, Volkswagen Maraton, Weltklasse

4.2.2.4.1 Apelativa a propria

Zaznamenali jsme, že ačkoli čeština disponuje domácím ekvivalentem, v propriích se velmi často vyskytují lexémy internacionálního charakteru. Ať už se jedná o názvy sportovních klubů nebo atletických událostí, objevuje se tendence využívat internacionalismů (nejčastěji opět anglického původu). Jako důvod za tím může stát například touha po větší exkluzivitě, snaha o zjednodušení mezinárodní komunikace,

⁴ SSJČ [online], cit. 2016-08-06

či snaha rozšířit působnost pojmenovávaného i za hranice České republiky. Příkladem může být T. Kop Cup, vícebojařský mítink pořádaný na stadionu ASK Slavia, jednoho z nejvýznamnějších pražských atletických klubů. Pro výraz *cup* existuje v češtině ekvivalent *pohár* (taktéž velmi produktivní – srov. např. *CORNY Středoškolský atletický pohár*), užití cizího tvaru ale dodává atletickému klání na zajímavosti. Cizí slovo navíc podněcuje k anglické výslovnosti celého názvu – tedy i zkratky T. Kop (která odkazuje na pořadatele Tomáše Koptíka). I to může pomoci mítinku dostat se do povědomí širší veřejnosti a přilákat nové závodníky a diváky ze zahraničí.

Podobným případem jsou i konkurenty *velká cena* a *grand prix*. Řada menších regionálních sportovních událostí nese ve svém názvu českou podobu, závody usilující o silnou mezinárodní účast však volí i mezinárodní výraz. (srov. *Velká cena Tábora* a *Grand Prix Ústí nad Labem*).

Pro některé internacionalismy však český ekvivalent plně neodpovídá původnímu významu nebo vůbec v češtině neexistuje. Česká slovní zásoba si pak jeho absenci vynahrazuje přejetím a počestěním cizího tvaru. Takovým slovem je *meeting*, v češtině již etablovaný jako *mítink*. Slovník spisovného jazyka českého u mítinku uvádí dva významy⁵:

1. (veřejné) shromáždění, schůzi, tábor
2. sport. závody: lehkootletický m.;

Druhou definici nevnímáme jako zcela přesnou, neboť vidíme mezi mítinkem a závody drobnou odlišnost. Atletický mítink se skládá z několika závodních startů v různých disciplínách. Závod implikuje měření sil v jedné disciplíně. (srov. SSJČ⁶: *měření sil, soutěžení několika soupeřů usilujících o prvenství (v cíli), o vítězství; (často mn.) soutěž zahrnující toto měření sil: sport. z. ve skoku, běžecké z-y; překážkový z.; hlavní z. ...*). Z tohoto důvodu se *mítink* v češtině ujal a je používán přibližně stejně často jako ne úplně přesný výraz *závody*.

V názvech atletických akcí se pak jeho forma proměňuje v závislosti na mezinárodních ambicích daného klání, srov. *Májový mítink* a *TNT Express Meeting*. Zajímavé je, že v publicistických textech se pak o druhé zmíněné akci hovoří stejnou měrou jako o *meetingu* i jako o *mítinku*, ačkoli oficiální název obsahuje tvar mezinárodní.

⁵ SSJČ [online], cit. 2016-08-06

⁶ SSJČ [online], cit. 2016-08-06

Podobnou tendenci lze vysledovat i u názvů atletických oddílů. Mnohé kluby mají ve svém názvu tradiční domácí zkratku TJ (tělovýchovná jednota), jde zpravidla o ty s poměrně dlouhou historií. Novější uskupení volí názvy v dnešní době modernější, některá z nich se drží domácí podoby *atletický klub*, *sportovní klub*, některá dávají přednost internacionálně srozumitelným podobám *athletic club*, *sport club* (srov. *AK Most* x *AC Domažlice*, *SK Hronov* x *SC Radotín Praha*). Internacionální názvy, kromě toho, že jsou snadno pochopitelné i na zahraničních závodech, jsou určitou známkou prestiže a moderního přístupu⁷.

4.2.2.5 Ostatní pojmenování

- osobnostní rysy a psychické stavy: ambice, blok, forma, fyzička, koncentrace, kondice, motivace, stres
- trenérská terminologie: absolutní síla, acyklický pohyb, aerobní vytrvalost, akustický signál, anaerobní metabolismus, analyticko-syntetický postup, cyklický pohyb, elasticita svalu, energetický příjem, explozivní síla, frekvence kroku, horizontální skok, ideomotorický trénink, intenzivní trénink, koordinace pohybu, laktát, laktátový trénink, latentní doba, makrocycklus, metabolismus, mikrocycklus, organismus, rychlostní bariéra, somatotyp, specializace, startovní reakce, stimulace výkonnosti, supinace, supramaximální rychlost, systematický trénink, tepová frekvence, trenérská licence, tréninková jednotka, tréninkové zatížení, trénovatelnost, vertikální skok, vitální kapacita plic, vizuální signál
- ocenění: *harvest* (věcné odměny za umístění v závodech), *jackpot Zlaté ligy*, *medaile*, *prize money* (peněžní odměna za vítězství), *titul*, *trofej*
- pojmenování skupin osob: duo, elita, elitní osmička (sportovci, jež postoupili do finále), juniorský tým, kádr, kvartet/kvarteto, seniorská kategorie, trio, tým
- opatření: distanc, diskvalifikace

⁷ Názvy jsme čerpali z oficiálních internetových stránek Českého atletického svazu

- nezařazené: double/debl, extratřída, fair play, fiasko, fyzio (fyzioterapie), hendikep, individuální sport, individuální zlato, infarktový stav, juniorská kategorie, kategorie, kilometráž, kolize, kontinentální rekord, kvalifikační limit, kvóta, limit, manko, masáž, maximum, nominace, osobní maximum, premiéra, rezerva, satisfakce, seniorská kategorie, sport, startovní listina, statistika, suverenita, světový rekord, taktika

4.3 Příznakovost a stylová platnost internacionalismů

V rámci lexikálního významu se rozlišují dvě složky – pojmová a pragmatická. Nositelem stylistického příznaku je složka pragmatická, tedy ta, která vyjadřuje uživatelský postoj ke skutečnosti označované daným výrazem. (Čechová a kol., 2003, s. 138) Příznakovost lexémů není stálá, v čase se proměňuje a není neobvyklé, že se zcela vytratí (např. *fanda* je pocíťován čím dál tím častěji jako nepříznačový a dá se předpokládat, že se příznaku do budoucna zbaví úplně). O jednotnosti hodnocení příznakovosti nelze mluvit ani v souvislosti s uživateli jazyka, neboť může být vnímána individuálně.

4.3.1 Termíny a slangismy

Materiál nasbíraný naší excerpcí jsme rozdělili podle jejich stylistické platnosti na termíny, slangismy a klíčová slova.⁸ Jak jsou termíny a slangismy chápány v české lingvistice jsme již uvedli výše. Čechová uvádí, že vymezení termínů je relativně zřetelné, (Čechová a kol., 2003, s. 55) napovídá tomu vymezení význačných rysů termínů. K plnému ovládnutí sportovní terminologie by bylo potřeba využít slovník atletické terminologie, nic takového ale prozatím není k dispozici, nebo nám jeho existence není známa. U rozlišování odborných výrazů a termínů od běžných slov jsme tedy mnohokrát váhali, neboť jsme nedovedli přesně určit, zda se jedná o termín jako takový, nebo zda již z periferie slovní zásoby pronikl do jejího centra a pozbyl příznakovosti. (Např. *jogging* jako způsob běhu je dnes již plně rozšířen i mezi laickou veřejností, v didaktických materiálech se ale stále vyskytuje ve významu termínu).

Podobně (a snad ještě markantněji) jsme narazili u rozlišování neutrálních slov a slangismů. Čechová považuje slang za nespisovný útvar národního jazyka (Čechová a kol., 2003, s. 55), nicméně sama uvádí, že vnímání spisovnosti a nespisovnosti se mezi individuálními mluvčími může velmi lišit (Čechová a kol., 2003, s. 53). Např. *stýpl* a jeho deriváty se s železnou pravidelností vyskytují snad ve všech číslech Atletiky, hojně je využíván ve sportovní publicistice a jako označení jedné z atletických disciplín se objevuje v každé trenérské příručce, nicméně v Pravidlech českého pravopisu, tedy v příručce s kodifikační platností, uveden není.

⁸ Termín klíčová slova zde užíváme podle Filipce, 1992, s. 1-11

Počet slangismů a termínů byl v námi analyzovaném materiálu víceméně vyrovnaný. Obě skupiny reprezentovaly zhruba jednu pětinu všech zkoumaných výrazů. Vzhledem k povaze excerpovaných materiálů ale můžeme předpokládat, že počet slangismů by se změnou zdrojů několikanásobně vzrostl. Slangové výrazy se vzhledem ke své vnímané nespisovnosti v psaných textech vyskytují jen velmi zřídka. Pokud bychom vedli práci jiným směrem a rozšířili oblast zkoumání i na mluvené projevy, poměr slangismů a odborných výrazů by se výrazně proměnil ve prospěch slangu.

V našem vzorku byla nejvíce (zbylými zhruba třemi pětinaми) zastoupena slova klíčová, tedy slova z centra slovní zásoby, běžně rozšířená a bezpříznaková. Mezi nejčastější patřilo slovo *atlet* a slova od něj odvozená, výběrově uvádíme ještě další časté bezpříznakové výrazy: *disciplína, disk, finále, junior, kvalifikace, maraton, medaile, olympiáda, rekord, šampionát, sezóna/sezona, stadión/stadion, start, sprint, trenér* a další.

Ze slangu se objevovaly například výrazy *bench/benč, deblista* (ve významu vítěz disciplín na jedné závodní události), *distanc* (zákaz závodění např. kvůli dopingovému provinění), *distance* (vzdálenost), *finiš, finišovat, kouč, kros, lídr, mílař* (závodník v běhu na 1500 m), *specialista* (závodník specializující se na jednu disciplínu, zpravidla uvedeno v kontextu s vícebojaři n. atlety běžně závodícími v jiné disciplíně: „*Špotáková na překážkách prohnala řadu specialistek.*“), *stýpl* a další.

Z odborných výrazů a termínů jmenujme například tyto: aerobní metabolismus, anaerobní metabolismus, dvojstart, dynamická cvičení, elasticita svalu, laktát, latentní doba, makrocycklus, mikrocycklus, odrolování, somatotyp, supinace, tepová frekvence, trénovatelnost, vitální kapacita plic a další.

4.3.2 Slova zastaralá, neologismy

Posuzování dobových příznaků bylo v našem materiálu o poznání jednodušší. Vzhledem k povaze excerpovaných materiálů se dal předpokládat velmi nízký výskyt slov zastaralých. Magazín *Atletika* je ze své podstaty publicistické periodikum, popisuje aktuální události a využívá k tomu současnou slovní zásobu, kterou pomocí aktualizací a novotvarů neustále obměňuje a činí tak texty čtenářsky zajímavějšími. Oproti tomu nemá potřebu využívat v článcích archaismy a historismy, neboť už jsou mnohdy pro dnešní čtenáře irelevantní.

Pokud jsme při excerpce narazili na nějaká zastaralá slova, bylo to téměř výhradně v rubrice Z historie, což je samo o sobě dosti výmluvné. Takovými slovy například jsou označení technik skoku do výšky. Slova *sweeney*, *horine* a *straddle* postupně (a v uvedeném pořadí) zastarávala, v závislosti na tom, jak jedna technika pomalu nahrazovala druhou, již překonanou. Konečně i *straddle* se stal historismem, když se objevila technika zvaná *flop*, která nyní ve skokanském světě jasně dominuje. Dá se předpokládat, že pokud se objeví další, ještě efektivnější způsob překonání laťky, dočká se *flop* stejného osudu jako předchozí výrazy.

Neologismů bylo zaznamenáno podstatně víc. Jednalo se téměř výhradně o nové přejímky z angličtiny, což není vzhledem k charakteru naší práce nijak překvapující. (Např. *harvest* – věcné ceny za umístění v závodě, *expandér*, *fríčka/freečka* – boty Nike Free, *pacemaker* – vodič, starající se v první části vytrvaleckého závodu o potřebné tempo). Neologické výrazy disponovaly různou mírou adaptace do českého systému (viz dále). Kromě přejímek se ale objevovaly i nové slovní tvary vzniklé transformačními postupy, například univerbizací (*specka* – speciální vytrvalost) nebo odvozením (*atletici* – malí atleti).

Největší část slovní zásoby ale z hlediska dobové příznakovosti opět zaujímala slova příznakově neutrální. Odpovídá to celkové představě, že slova bezpříznaková jsou soustředěna do pomyslného centra slovní zásoby, které je nejobsáhlejší, a slova s jakýmkoli příznakem se řadí na její periferii, jež čítá mnohem menší množství výrazů.

4.3.3 Expresiva

Rozlišujeme expresivní stylistický příznak dvojího druhu: s kladným a s negativním významem. Kladně expresivní lexémy jsou hypokoristika, eufemismy a familiární a dětská slova (Čechová a kol. 2003, s. 140). My si dovolíme Čechovou doplnit ještě o deminutiva. Zpravidla totiž nenesou jen význam „malý“, ale jsou nositeli určité emocionality a určitého postoje mluvčího k danému denotátu. V našem materiálu byla expresivně zabarvená slova zastoupena například těmito případy: *atletici*, *koučik*. Z naší zkušenosti víme, že v atletické mluvě mají deminutiva své nepopíratelné místo. Bez písemného dokladu uvedme ještě tyto příklady: *krosík*, *medicinbálek*, *sprintítky*, *startíky* *tréninček*, a jiné.

Jako negativně expresivní lexémy hodnotí Čechová lexémy pejorativní, zhrubělé a vulgární (Čechová a kol. 2003, s. 140). Nejsme si vědomi výskytu takových lexémů v našich tištěných zdrojích.

Expresivita slov se může postupně stírat (Čechová a kol. 2003, s. 140), takže lexém, který byl původně vnímán s negativním expresivním příznakem, může být dnes již považován za neutrální (*fanda*).

4.4 Jazykový původ internacionalismů

Za pomoci především Rejzkova Etymologického slovníku (Rejzek, 2012) jsme zjišťovali původ internacionalismů. Jak již bylo řečeno, předpokládáme, že nejčastěji internacionalismy v češtině čerpají z klasických jazyků a angličtiny. Tato hypotéza byla potvrzena i naším zkoumáním. Samozřejmě ale tyto jazyky nejsou jediným zdrojem obohacování české slovní zásoby.

Tak jako celé lexikum češtiny, i atletická (a všeobecně sportovní) mluva přejímala a stále přejímá nové výrazy i z jiných jazyků vedle těch již výše zmíněných. Na rozmanitosti běžné české slovní zásoby mají svůj nepopíratelný podíl dále také francouzština a němčina. Není tedy překvapující, že se ne právě nepatrná část námi excerpovaných slov dostala do češtiny právě přes němčinu a francouzštinu (např. *baráž* – fr., *hecovat* – něm.). Tato slova mají zpravidla povahu sportovního slangu a jejich stáří v češtině se může lišit. Francouzské přejímky můžeme z velké části časově zařadit především do dvacátých a třicátých let dvacátého století, tedy do doby, kdy se v Čechách začal rozvíjet organizovaný sport. Původem německé výrazy v češtině můžeme snadno odůvodnit historickým soužitím Čechů a Němců coby sousedících národů.

V našem vzorku se minoritně vyskytují jako zdrojové také další jazyky, jejichž vliv se může zdát nepatrný, nicméně není bezvýznamný. Mezi tyto jazyky patří například italština (*fiasko*, *kvartet*), švédština (*fartlek*) a finština (*sauna*).

Často jsme při naší analýze narazily na tzv. eponyma. Jedná se o výrazy, nesoucí jméno člověka, který se o jejich zavedení zasloužil. Šlo zejména o názvy typů tréninků či technik (*horine*, *lydiard*, *metcalf*, *straddle* aj.)

4.4.1 Poměr přejímek z klasických jazyků a z angličtiny

Největší zastoupení v původu přejímek mají klasické jazyky. Více než polovina námi nalezených výrazů vychází z latinských, popř. řeckých základů. Z hlediska doby přejetí jde o přejímky v našem materiálu nejstarší. Některá slova již mohou být mluvčími považována za slova domácí, neboť jsou v českém jazykovém systému natolik adaptována, že se již zcela vytratil příznak cizosti. Pro ilustraci uveďme například slova jako *atlet, disk, finále*.

Zaznamenali jsme několikanásobně větší množství slov s latinským základem oproti základu řeckému. Velký vliv latiny na slovní zásobu (nejen) češtiny pramení z historické dominance latiny coby jazyka dorozumívacího. Původní jazyk římské říše se v průběhu staletí rozšířil do celé Evropy, celé řadě evropských jazyků byl základem a mnohé další (včetně angličtiny) silně ovlivnil. I po zániku západořímské říše si latina udržela svou pozici jazyku vzdělanců a církevních činitelů. Dnes slouží jako základ výrazů především v odborné a vědecké oblasti.

Zhruba jednu třetinu excerpovaných výrazů lze považovat za anglicismy. V porovnání s výrazy původem latinskými či řeckými se jedná o podstatně mladší slova. Tento fakt svědčí o současném dominantním postavení angličtiny mezi jazyky ovlivňujícími slovní zásobu jiných národních jazyků. Toto postavení je dáno globalizací ve všech oblastech lidského života. Adam dle Nekvapila uvádí, že počet českých žáků učících se angličtině jako cizímu jazyku rok od roku stoupá (Adam, 2012, s. 831). Tím se zvedá i počet anglicky mluvících či alespoň rozumějících mluvčích, což může vést k tomu, že přejímky z angličtiny přestávají být hodnoceny negativně jako nesrozumitelné. Naopak může být v mnohých sociálních kontextech anglický ekvivalent oproti domácímu výrazu hodnocen jako prestižnější.

4.4.2 Adaptace internacionalismů v češtině

V této kapitole jsme pracovali především s poznatky Rejzka (Rejzek, 1993, s. 26 – 30) a Svobodové (2007, s. 26 – 75). Internacionalismy různého stáří podléhají různým stupňům adaptace. Zatímco mnohé lexémy jsou již v češtině plně adaptovány a pevně ukotveny, značné množství neologismů adaptačními procesy teprve prochází a stále o nich nelze s jistotou říci, zda se ve slovní zásobě uchytí a budou nadále užívány. Svobodová (2007, s. 26) s přihlédnutím k tomuto faktu vyděluje tři skupiny přejímek.

První skupinu tvoří lexémy původní, neadaptované, které si zachovaly pravopis a výslovnost výchozího jazyka a jsou vědomě užívány jako jazykové prvky cizího původu. Jedná se především o citátová slova a slovní spojení. Ve valné většině případů jsou tyto výrazy víceslovné. Obvykle jde o výrazy užívané jen poměrně úzkou skupinou mluvčí (užití je v tomto případě silně vázané na sociálně-kulturní prostředí). V našem materiálu se jedná například o tyto výrazy: *fair play* (čistá, poctivá hra), *jury d'appel* (odvolací komise), *prize money* (finanční odměna za vítězství), *repete* (zopakování). Svobodová do této skupiny řadí ještě slova okřídlená, ta jsme ale v našem jazykovém vzorku nenašli, a proto nepovažujeme za potřebné se o nich podrobněji zmiňovat.

Do druhé skupiny patří přejatá slova, jež prošla adaptačními procesy a začlenila se tak do české slovní zásoby. Mohou to být slova přejatá poměrně nedávno, která si stále zachovávají základní rysy zdrojového jazyka. Zpravidla si ponechávají původní pravopis a částečně i výslovnost, jsou ale přiřazena k jednotlivým deklinačním typům a skloňována. Z excerpt uveďme například *call room* (G sg. *call roomu*), *entry standard* (G sg. *entry standardu*), *pacemaker* (G sg. *pacemakera*), *ranking* (G sg. *rankingu*).

Do druhé skupiny přejímek patří dále slova pravopisně počeštěná, stále ovšem pocíťována jako cizí. Zpravidla je to způsobeno tím, že je běžný mluvčí nevyužívá, neboť pojmenovávají z jeho hlediska méně běžné skutečnosti. Např. *akreditace*, *arbitráž*, *baráž*, *disciplína*, *diskvalifikovat*, *finiš*, *kros*, *lídr*, *medaile*, *regenerace*, *reprezentace*, *sektor*, *stýpl*, *trénink*.

Mezi těmito dvěma stupni je početná skupina slov, jejichž pravopis kolísá. Taková slova se pak v psaném textu vyskytují jak v původní, tak v počeštěné formě. Podle Svobodové (2007, s. 26) u těchto dublet sílí tendence užívat zjednodušené počeštěné formy. Tuto tendenci jsme zaznamenali například u slova *doping* – *dopink* a jeho derivátů (*dopingový* – *dopinkový*). Ve starších ročnících magazínu byla zaznamenána výhradně varianta s anglickou koncovkou *-ing*, zhruba v letech 2013-2014 se začala objevovat počeštěná varianta s neznělou samohláskou *-k*, která je pro český jazykový systém přirozenější.

Řadí se sem také slova již plně zdomácnělá, jejichž cizí původ si už běžný uživatel jazyka vůbec nemusí uvědomovat. Uveďme příklady jako *atlet*, *sport*, *start*, *štafeta*, *tretra*.

Do druhé skupiny lze nakonec zařadit také slova hybridní, tedy taková, jež vznikla spojením domácích a přejatých komponentů. To můžeme ilustrovat na příkladech *dvojstart* a *vícestart*.

Do třetí skupiny spadají doslovné překlady neboli kalky. Těm jsme vzhledem k charakteru nevěnovali pozornost, neboť přeložením, byť doslovným, se stávají internacionalismy neidentifikovatelné.

Podle Svobodové (2007, s. 26) probíhá adaptace neologismů ve třech rovinách – ortograficko-ortoepické, morfologické a morfologicko-slovotvorné. Tyto fáze adaptace nemají pevně určené pořadí, v němž k nim dochází. Často probíhají dokonce současně. V naší práci rozdělení Svobodové převezmeme a její poznatky aplikujeme na náš jazykový vzorek.

4.4.2.1 Ortograficko-ortoepická adaptace

Při ortograficko-ortoepické adaptaci dochází k přizpůsobování grafické a zvukové formy slova. U některých lexémů nemusí k adaptaci dojít vůbec a ponechávají si svůj původní pravopis. Nemusejí přitom ani být přiřazeny k některému z českých deklinačních typů – zůstávají nesklonná. Takové lexémy pak bývají nazývány citátovými výrazy.

Ve většině případů ale alespoň k částečnému počesťování lexémů dochází. Děje se tak pomocí dvou procesů – adaptace pravopisné a výslovnostní. Tyto adaptační procesy neprobíhají izolovaně, naopak se mohou vzájemně ovlivňovat. Proto i v naší práci je popíšeme společně.

U nově přejatých slov může vyvstat problém v otázce rozdílu mezi psanou formou a výslovností. Jen ve velmi malém počtu přejatých slov se psaná forma kryje s tou vyslovovanou, tedy jen omezené množství lexémů je možné vyslovovat stejně, jak se v původním tvaru píše (*fit, sport, sprint, start, test*).

V rovině zvukové je při počesťování patrná snaha dodržovat česká ortoepická pravidla – především jde o nahrazování hlásek cizího původu hláskami existujícími v českém fonetickém systému a o přesunutí přízvuku na první slabiku. Naše práce čerpá téměř výhradně z psaného materiálu, proto je posouzení adaptace výslovnosti jen obtížně proveditelné.

Adaptace v rovině pravopisné se vyznačuje značnou nejednotností, jež může být způsobena novostí či neobvyklostí slov. Psaná forma těchto slov se považuje za kodifikovanou především po jejich zařazení do Pravidel českého pravopisu, k čemuž mnohdy dochází se značným zpožděním a některé výrazy se kodifikace vůbec nemusejí dočkat, protože dříve stihnou opět zaniknout. Z tohoto důvodu se mnoho lexémů objevuje ve dvou a více podobách.

František Daneš (2002, s. 32) nabídl přehled možností, jakým způsobem se *mohu* pravopisná a výslovnostní adaptace anglicismů v češtině kombinovat, my doplňujeme o naše příklady:

1. Anglický pravopis i výslovnost, přizpůsobená českému hláskovému systému – *cross country* [kros kantri], *fair play* [fér plej], *jogging* [džogink], *prize money* [prajz many], *skyrunning* [skajranink], *warm up* [worm ap].
2. Český pravopis podle anglické výslovnosti – *finiš*, *hendikep*, *kouč*, *lídr*, *pulovr* (pull over – typ posilovacího cviku), *strečink*, *stýpl*.
3. Anglický i český (dubletní) pravopis, anglická výslovnost – *doping/dopink*, *double/dabl/debl*.
4. Anglický pravopis, česká výslovnost – *super* [super] (anglicky [sjupr]).
5. Český pravopis a česká výslovnost podle anglického pravopisu

V současné době převažuje tendence přizpůsobovat pravopis původní výslovnosti nad opačným způsobem počešťování.

Z hlediska grafických jednotek k pravopisné adaptaci dochází jak u konsonantů, tak u vokálů a hláskových skupin. U konsonantů lze nejčastěji mluvit o nahrazení souhlásky **k** za původní **c** nebo **ck** ve slovech, kde se původní konsonanty vyslovují jako **k**. (*cross* – *kros*, *record* – *reķord*). Zdvojené souhlásky jsou nezřídka zjednodušovány: *cross* – *kros*, *dress* – *dres*, *sparringpartner* – *sparingpartner*. Třetím nejčastějším typem adaptace souhlásek je počešťování grafémů realizovaných ve výslovnosti jako sibilanty a asibiláty - *coach* – *kouč*, *stretching* – *strečink*.

Svobodová upozorňuje také na významnou skupinu v rámci tohoto typu adjektiv, kterou tvoří slova vzniklá derivací od anglických dějových substantiv se sufixem **-ing**. (2007,

66). Podle ní jsou tato slova počešťována podle české výslovnosti na **-ink** a jsou častěji používána v neadaptovaném tvaru. Náš výzkum ale potvrdil spíše opačnou tendenci. Starší přejímky v oblasti sportovní slovní zásoby se v psaných textech z velké části vyskytovaly v adaptovaném tvaru (*strečing* – *strečink*, *lifting* – *liftink*, *skipping* – *skipink*). Grafická podoba slova *doping* a jeho derivátů kolísá mezi původním tvarem a tvarem počeštěným (*dopink*). Zajímavostí může být fakt, že u této skupiny přejímek mladší mluvčí pocítují počeštěný tvar s **-ink** jako nepřirozený a dávají přednost tvaru původnímu.⁹ To může znamenat opačnou tendenci češtiny – tedy ústup od adaptování cizích výrazů a naopak návrat k původním tvarům anglicismů.

Z hlediska samohlásek patří mezi nejfrekventovanější změna kvantity vokálu (*mixzóna* – *mixzone/mixed zone*) a úplná elize vokálu, který nebývá vyslovován (buďto na konci slova, na jiném místě ve slově, nebo např. ve slovech s původním prefixem **-er**: *double* – *debl/dabl*, *steeple chase* – *stýpl*, *lídr* – *leader*). Dalším způsobem adaptace vokálů je jejich substituce na základě vyslovované podoby. Svobodová (2007, s. 36) uvádí celou řadu možností nahrazení, my ale vypíšeme jen ty, jejichž realizací jsme při naší analýze zaznamenali. Jedná se například o tato nahrazení: **a** – **e** (*handicap* – *hendikep*), **ea** – **í**, případně **ý** (*leader* – *lídr*, *team* – *tým*), **ee** – **í**, případně **ý** (*meeting* – *mítink*, *steeplechase* – *stýpl*), **ou** – **e**, **u**, příp. **a** (*double* – *debl/dubl/dabl*), **oa** – **ou** (*couch* – *kouč*).

Na průběh ortoepicko-ortografické adaptace má vliv stáří přejetí výrazu, typová vzdálenost výchozího a přijímacího jazyka, závažnost lexikálního významu a jeho ustálenost, slovtvorné vlastnosti (např. schopnost tvořit odvozeniny), frekvence užívání výrazu, typ uživatelů (například jsou mladší mluvčí obecně otevřenější užívání nových anglicismů a tedy i jejich postupné adaptaci), oblast užití a sémantické rysy.

4.4.2.2 Morfologická adaptace

Z cizích jazyků jsou přejímána především substantiva, adjektiva a verba, v malé míře adverbia (v našem zkoumání navíc zpravidla odvozena od přídavných jmen). Ostatní slovní druhy z cizích jazyků do češtiny vstupují pouze sporadicky (Čermák, 2011, s. 52). Morfologickou adaptací rozumíme podle Svobodové přizpůsobení lexému především pomocí slovtvorných sufixů a jeho přiřazení k příslušnému deklinačnímu typu (Svobodová, 2007, s. 50). Substantiva navíc bývají přiřazena k jednomu

⁹ Tuto skutečnost jsme zjistili na základě několika nezaznamenaných rozhovorů se sportovci.

ze jmenných rodů, což vyplývá z potřeby kongruence s dalšími větnými členy. Jmenný rod se přejímce přiřazuje na základě rodu českého ekvivalentu, podle formálního zakončení nebo podle přirozeného rodu.

4.4.2.2.1 Substantiva

Substantiva jsou často formálně zakončena pro češtinu netypicky, tudíž je přiřazení k jednotlivým deklinačním typům nemožné. Takovým slovům je zpravidla přiřazen střední rod (jakožto neutrální)¹⁰ a zůstávají nesklonná (*cross country*).

Objevují se také anglicismy, které byly přejaty do češtiny v původní formě plurálu zakončené na *-s*. Typicky se jedná o pojmenování skupiny osob (*fans*) nebo o substantiva označující párové denotáty (*spikes*).

V našem vzorku se ale objevilo podobných výrazů minimum a početně převládají výrazy morfologicky adaptovanější. Nejsnáze se adaptují tvary, které lze na základě výslovnosti přiřadit k jednomu z českých deklinačních typů (Svobodová, 2007, 51). Z hlediska našeho materiálu se jako nejčastější jeví lexémy mužského neživotného rodu, reprezentované vzorem *hrad*. K takovým výrazům není potřeba v nominativu singuláru připojit žádný z domácích formantů, aby bylo možné zařazení do českého paradigmatu. (*atak, blok, callroom, ceremoniál, comeback, debut, double, disk, doping, dres, dril, entry standard, fartlek, finiš, flop, hendikep, kádr, klub, kros, laktát, limit, mantinel, maraton, memoriál, mítink, protest, ranking, rekord, sektor, seriál, somatotyp, sport, sprint, stadion, start, steeple chase, steroid, strečink, stres, stýpl, šampionát, titul, trénink, triumf, trumf, tým, warm up*). Netýká se to jen neživotných maskulin, ale i těch životných (*atlet, favorit, kouč, rival, šéf, veterán*).

Některá další substantiva charakterizuje fakt, že svůj slovotvorný sufix přijala již ve svém původním jazyce a do češtiny byla přejata již s ním. Jedná se o jména konatelská a činitelská, tedy o lexémy mužského životného rodu. Tyto lexémy jsou nejčastěji tvořeny sufixem *-er*, v počeštěné podobě také *-ér*. Do češtiny tak přichází slova jako *leader* (dále ortograficky počeštěný na tvar *lídr*), *pacemaker, sprinter, startér, trenér*. Sufix *-er* Svobodová přisuzuje především slovům anglického a francouzského původu (2007, s. 52), v našem materiálu se jednalo jen o anglicismy.

¹⁰ Junková, s. 109

Podobným způsobem lze popsat i fungování sufixu **-or** (s variantami **-tor**, **-átor**, **-itor**).¹¹Tuto skupinu ilustrují příklady jako *ambasador*, *junior*, *senior*, *organizátor*, *sponzor*.

Mezi slova přejatá do češtiny se slovotvorným formantem původního jazyka patří i výrazy vytvořené pomocí formantu **-man/-men** (*finišman*, *rekordman*, *štafetman*).

Mnoho sufixů internacionálního charakteru již lze v češtině považovat za pevně zakotvené. Příkladem může být **-ista**, jež tvoří například pojmenování *barážista*, *finalista*, *deblista*, *medailista*, *specialista*, nebo **-ant** s příkladem *reprezentant*.

Z českých slovotvorných formantů se prosazuje například **-ář/-ář** ve slovech jako *krosař*, *limitář*, *mílař*, *stýplař*. Podstatně méně se lze setkat s formantem **-ec** (*maratonec*, *sportovec*).

Substantiva ženského rodu jsou adaptována zejména příponou **-a** (*antuka*, *dynamika*, *elita*, *extraliga*, *forma*, *kariéra*, *kvóta*, *lajna*, *rezerva*, *statistika*, *štafeta*, *taktika*, *technika*). Při univerbizaci nachází uplatnění přípona **-ka** (*maratonky*, *tenisky*).

V našem materiálu se vyskytlo i několik výrazů s nulovou slovotvornou příponou, tedy takových, které prošly jen morfologickou, ale už ne slovotvornou adaptací (*lanč*, *arbitráž*, *baráž*, *kilometráž* *masáž*, *míle*).

V našem materiálu jsme také narazili na tendenci adaptovat původní internacionální sufix na ten český. Například latinský formant **-tio** (s anglickou podobou **-tion**) se v češtině transformuje do podoby **-ce**¹² (*akreditace*, *ambice*, *asociace*, *diskvalifikace*, *distance*, *motivace*, *nominace*, *regenerace*, *rehabilitace*, *reprezentace*).

Důležitým formantem adaptujícím feminina do češtiny, je přípona **-ka**. Již jsme ji zmínili výše, nicméně v tomto případě má trochu odlišný charakter, neboť tentokrát s sebou nese prvek přechylování. Výrazy patřící do této skupiny pojmenovávají osoby, k nimž je zpravidla možné nalézt mužský protějšek: *atletka*, *fanyňka*, *favoritka*, *finalistka*, *finišmanka*, *juniorka*, *limitářka*, *medailistka*, *mílařka*, *olympionička*, *rekordmanka*, *reprezentantka*, *seniorka*, *specialistka*, *stýplařka*, *šampionka*, *štafetmanka*, *tempařka*, *trenérka*, *veteránka*. Stejnou funkci (tedy přechylovací) zastává taktéž sufix **-yně** (*maratonkyně*, *sportovkyně*).

¹¹ Svobodová, 2007, s. 52

¹² Svobodová, 2007, s. 60

Neutra tvoří v našem jazykovém materiálu nejméně zastoupenou kategorii rodu. Nejčastěji se vyskytovala deverbativní substantiva (*odrolování, saunování, startování, trénování*).

Objevovala se také slova, jejichž formální podoba v původním jazyce jim předurčila paradigma, k němuž mají v češtině náležet. Jedná se například o *duo, fiasko, kvarteto, manko, mondo, tempo, trio*.

4.4.2.2 Adjektiva

Adjektiva jsou podle Čermáka (2011, s. 52) nutně adaptována vždy. Případy, kdy adjektivum adaptací neprojde a zůstane nesklonné, jsou výjimkou. Z našeho materiálu jmenujme dva takové případy: *fit, top*. Ač jsou tato adjektiva ve sportovní mluvě celkem častá, nezaznamenali jsme u nich výskyt adaptované formy (**topový, *fitový*).

Některé výrazy vykazují značnou rozkolísanost a užívají se jak v nesklonném tvaru, tak adaptované do českého deklinačního systému. Zaznamenali jsme tendenci využívat tvary morfologicky přizpůsobené podle českých zvyklostí ve shodném přívlastku a tvary nesklonné ve jmenné části přísudku (*podmínky byly fér – férové podmínky, trenér je super – suprový trenér*). Podle Svobodové (2007, s. 64) se často tato rozkolísanost vyskytuje u přídavných jmen kvalifikačních, což můžeme na základě našeho materiálu potvrdit.

Morfologická adaptace adjektiv probíhá připojením českého sufixu. PMČ uvádí jako nejčastější sufixy podílející se na přizpůsobování přejatých adjektiv **-ní** a **-(i)cký** (PMČ, s. 181), na základě našeho materiálu doplňujeme ještě **-ový, -ský** a **-ný**.

Nejproduktivnějším sufixem se v naší analýze (shodně s PMČ) jevil adjektivní formant **-ní**. Jako jediný z námi zaznamenaných tvarotvorných formantů přiřazuje přídavné jméno k měkkému deklinačnímu typu. Nejčastěji se prosazoval v terminologických výrazech, o něco méně pak mezi klíčovými slovy: *absolutní, aerobní, akcelerační, aktivní, anaerobní, elitní, explozivní, frekvenční, funkční, imitační, impulsní, individuální, kompenzační, kondiční, kvalifikační, kvalitní, latentní, lokomoční, maximální, minimální, motivační, pasivní, reakční, rekordní, sezonní, speciální, sportovní, startovní*.

Zhruba stejně častý byl sufix **-ový**. Ten označuje za nejproduktivnější v oblasti adaptace internacionalismů Svobodová (2007, s. 65): „Nejčastěji užívaným produktivním

formantem je přípona **-ový**, zařazující takto vytvořená vztahová adjektiva, vyjadřující význam nespécifické relace, případně účelovosti, objektovosti, příslušnosti apod. k substanti, k tvrdému adjektivnímu deklinacímu typu.“ (*barážový, diamantový, dopingový* (včetně derivátu *antidopingový*, také ve tvarech *dopinkový, antidopinkový*) *dvoufázový, finálový* (včetně derivátů *semifinálový* apod.), *intervalový, krosový, liftinkový, ligový* (včetně derivátů *extraligový* a *superligový*), *medailový, mílový, mítinkový, premiérový, seriálový, sériový, skipinkový, stadionový, strečinkový, suprový, štafetový, tempový, tréninkový, týmový*).

Slovotvorný formant **-cký** jsme zaznamenali také většinou u slov terminologické povahy (akustický, analytický, atletický, cyklický, dynamický, elastický, elektronický, energetický, fyzický, motorický, psychický, somatický, statický, technický, taktický).

Za podobně produktivní jako **-cký** lze považovat i formant **-ský**, tvořící zpravidla posesivní relační adjektiva od pojmenování osob: *sprintérský, stýplařský, diskařský, fanoškovský, juniorský, seniorský, trenérský*. Tento formant ale pomáhá vytvořit i adjektiva od pojmenování sportovních akcí (*maraton – maratonský, olympiáda – olympijský*).

Posledním zaznamenaným sufixem je **-ný**, typický pro deverbativní adjektiva: *absolvovaný, atakovaný, diskvalifikovaný, favorizovaný, motivovaný, multitalentovaný, nahecovaný, naturalizovaný, vyhecovaný, trénovaný, zafačovaný, zatejpovaný*.

4.4.2.2.3 Slovesa

Morfologicko-slovotvorná adaptace u sloves probíhá především pomocí sufixace. Připojením domácího slovotvorného formantu se sloveso zařadí do českého konjugačního systému, čímž se může oslabit jeho internacionální charakter. Chápeme-li ale internacionalismy stejně široce jako Čermák (2010, s. 221-222), jsou i v češtině zdomácnělá slovesa s internacionálním základem internacionalismy.

Nejčastějším sufixem je podle Svobodové (2007, s. 70) **-ova-**, který přiřazuje slovesa ke třetí prezentní slovesné třídě (vzor kupovat). V našem jazykovém vzorku taktéž několikanásobně převyšuje výskyty ostatních sufixů. Většinou dochází k odvozování verb od substantivních základů, jak tomu nasvědčuje i náš jazykový materiál: *atakovat, debutovat, dopovat, drilovat, finišovat, hecovat, koordinovat, koučovat, motivovat,*

protestovat, regenerovat, reprezentovat, sportovat, sprintovat, startovat, trénovat triumfovat, tejpovat, faulovat.

Slangovou povahu mají slovesa v infinitivu utvořená sufixem **-nou-** (*disknout, hecnout*). Svobodová k tomuto typu sloves uvádí, že se jedná o slovesa dokonavá, „s významovým odstínem okamžitosti, jednorázovosti a ukončenosti slovesného děje náležející ke 2. slovesné třídě.“ (2007, s. 72)

Posledním typem slovesné derivace, která se vyskytla v našem excerpovaném materiálu, je kmenotvorný sufix **-i-** s jediným nálezem ve slovese *fandit*. Jde o desubstantivní sloveso se slovotvorným základem *fanda*, které náleží ke čtvrté slovesné třídě (vzor *prosit*).

Dalším stupněm adaptace slovesných internacionalismů je pak přiřazení ke kategorii vidu. Jak píše Dokulil a Kuchař (1977, s. 169-185), přejatá verba kategorii vidu pevně určenou nemají, jsou obouvidá. Zpravidla bývají slovesa adaptována jen kmenotvorným sufixem posuzována jako nedokonavá. K nim pak může být vytvořen prefixací za pomoci domácích předpon **z-**, **za-** vytvořen dokonavý protějšek (*faulovat – zfaulovat, fixovat – zafixovat, regenerovat – zregenerovat, sprintovat – zasprintovat, tejpovat – zatejpovat*). Některé dokonavé tvary jsou tvořeny také reflexivizací pomocí volného morfému **se/si**.

Dokulil s Kuchařem (1977, s. 169-185) dále uvádějí, že domácí formanty bývají užívány nejen k vidové diferenciaci, ale také k obměně lexikálního významu slovesa. Nalezli jsme tyto výskyty prefixů (a jejich významy částečně převzali od Svobodové, 2007, s. 74-76):

do- ve významu dodatečné aktivity či jejího dokončení: *dofinišovat, doregenerovat, dosprintovat, dotrénovat.*

na- s funkcí vyjádřit dotvoření něčeho, naplnění aktivity: *nadopovat se, nahecovat, nasportovat, nasprintovat, nastartovat, natrasovat.*

ne- s funkcí negace: *neatakovat, nedrilovat, nemotivovat, neprotestovat, nereprezentovat, nestartovat, netriumfovat.*

od- ve smyslu zbavit, odstranit, ukončit aktivitu, absolvovat děj: *odfinašovat, odkoučovat, odreprezentovat, odsportovat, odsprintovat, odstartovat, odtrénovat.*

po- s významem trvání děje: *potrénovat.*

pro- ve významu něco pokazit: *prokoučovat/prokaučovat*

při- přiblížit se: *přifinišovat, přisprintovat.*

pře- ve smyslu překonat standardní míru: *přemotivovat, přehecovat, přetrénovat.*

vy- s významem vykonat aktivitu určitým směrem: *vystartovat, vysprintovat, vytrasovat*; úplně, do značné míry: *vyhecovat, vytrénovat se, vyšponovat.*

4.4.2.3 Sémantická adaptace

Velká část přejímek si udržuje svůj původní význam, který nesou i v jazyce zdrojovém. Některá slova ale mohou svůj význam pozměnit.

Miroslav Roudný (1980, s. 32) uvádí, že při přejímání často nebývá přebíráno nové slovo v celém svém významu. Oproti zdrojovému jazyku bývá jeho význam v češtině zúžen a specifikován. Jako příklad uvádí *start*. My můžeme doplnit slovo *dres*. V angličtině podle Oxford studijního slovníku (2010, s. 245) znamená *dress* šaty nebo oblečení obecně. V češtině označuje pouze určitý druh oblečení a tím je sportovní úbor, obvykle navíc pouze závodní.

Další příklad z naší analýzy: Výraz *cross country* má v češtině svůj domácí ekvivalent *přespolní běh*. Jedná se tedy o pojmenování atletické sportovní disciplíny, kdy běžci nezávodí na ovále atletického stadionu, ale ve volné přírodě. V angličtině ale *cross country* neoznačuje jen terénní běh, ale také běh na lyžích. Pro ten se ale daný výraz v češtině nevžil a svůj význam tak specifikoval.

K přejímání cizích slov dochází se vznikem nové skutečnosti, pro kterou v češtině neexistuje vhodné pojmenování. Ilustrujme si to na příkladu pojmenování techniky skoku vysokého. Na konci 70. let 20. století¹³ se objevil nový způsob překonávání laťky trochu ironicky pojmenovaný *flop* podle charakteristického dopadu – „žuchnutí“. Po představení na olympiádě v Mexiku v roce 1968 se tento styl – včetně nového pojmenování rozšířil do celého světa a tedy i do světových jazyků.

K přejímání nových výrazů z cizích jazyků vede uživatele jakási jazyková úspornost. Není třeba vytvářet nové slovo, jestliže pro něj již někde existuje výraz, a není to

¹³ Dostupné online z <http://www.ceskatelevize.cz/sport/exkluzivne-na-ct-sport/215722-flop-zmenil-atleticky-svet-fosbury-na-nej-ale-prisel-nahodou/>

potřeba zvláště v případě, je-li tento výraz mezinárodně srozumitelný.¹⁴ Tato tendence se objevuje zejména u výrazů z odborné terminologie.

V souvislosti s významem přejímek se nabízí také krátce zmínit o kalcích, jakožto doslovných překladech. I těch se v atletické mluvě určité množství vyskytuje, nicméně překladem do češtiny ztrácejí svůj internacionální charakter a uživatelům jiných jazyků se stává jejich význam neprůhledný.

Zvláště u slangových výrazů se často podílela na utváření významu apelativizace. Některé technické prvky jednotlivých disciplín a mnohé tréninkové metody tedy nesou jméno člověka, který se zasloužil o jejich zavedení či rozšíření. Při procesu apelativizace došlo k metonymickému přenesení významu (např. *skákat Sweeneho* – skákat způsobem, se kterým přišel Sweeney). Tato metonymická pojmenování se ustálila natolik, že se stala apelativy a ztratila viditelnou souvislost s původními reálnými osobami. Zejména mladší atletická mládež si původ názvů jednotlivých prvků vůbec neuvědomuje. Například *metkalfy* – odrazové cviky podle R. Metcalfa, skoky do výšky: *sweeney*, *horine*, *straddle* podle sportovců Sweeneyho, Horina a Straddla; běžecké tréninky: *krém* podle S. Crema, *lydiardy* podle A. Lydiarda. Stejná tendence se projevila i u technického vybavení atletických stadionů, kde může být příkladem *tartan*, původně název americké firmy, dnes typ povrchu atletické dráhy.

Metonymicky se pojmenovávají i tréninky zaměřené na jednotlivé schopnosti a dovednosti. *Akcelerace* je potom souhrnné pojmenování několika cvičení, které pomáhají zlepšovat akcelerační rychlost. Stejně jako *dynamika*, *frekvence*, *technika*, *tempo* aj.

Na sémantické adaptaci internacionalismů se podílí vlivy jak jazykové, např. potřeba nového pojmenování (viz výše), tak mimojazykové, např. účast na mezinárodních soutěžích, nebo vzrůstající jazyková kompetence mluvčích.

¹⁴ Srov. Svobodová, 2013, s. 148

4.5 Formální utvářenost internacionalismů

Formální utvářenost internacionalismů se pokusíme popsat především s využitím Dokulilovy publikace Tvoření slov v češtině (Dokulil, 1962) a MČ1 (1986). Mimo jiné se zaměříme i na poměr jednoslovných a víceslovných pojmenování a jejich povahu.

4.5.1 Internacionalismy podle slovtvorných postupů

Slovtvorné postupy v češtině můžeme rozlišovat na odvozování, skládání, tvoření zkratk a zkratkových slov a univerbizaci (Dokulil, 1962, s. 19 – 28) Při posuzování formální utvářenosti internacionalismů v atletické mluvě jsme se mohli setkat se všemi těmito postupy.

4.5.1.1 Odvozování

Derivace je nejproduktivnějším slovtvorným postupem a v našem případě výrazně napomáhá rozšíření slovní zásoby o výrazy s internacionálním základem. Takové deriváty tvoří nejpočetnější část našeho zkoumaného materiálu.

Odvozování probíhá čtyřmi možnými způsoby. Buď se k základu připojí slovtvorný prefix, nebo slovtvorný sufix, pak mluvíme o prefixaci a sufixaci. Probíhá-li prefixace i sufixace zároveň, jedná se o smíšený způsob – prefixálně-sufixální. Poslední možností je konverze, kdy nejsou použity specifické slovtvorné afixy a základové slovo je převedeno do jiného paradigmatu. (Dokulil, 1962, s. 62)

4.5.1.1.1 Prefixace

Při prefixální derivaci se uplatňují jak české, tak internacionální formanty. Častěji se na poli internacionalismů setkáváme právě s formanty mezinárodními, což vyplývá z povahy těchto slov. Spojování s domácími formanty může někdy znít nepřirozeně a neobvykle (**polofinále – semifinále*). Zaznamenali jsme ale také tendenci spojovat internacionální prefix s domácím základem.

Z internacionálních formantů jsme se setkali zejména s těmito formanty: **extra-** (*extraliga, extratřída, extravýkon*), **makro-** (*makrocyklus, makropauza*), **mikro-** (*mikrocyklus, mikropauza*), **multi-** (*multitalent*), **super-** (*superkouč, superliga, supertrenér, superzávod*), **ultra-** (*ultramaraton, ultravytrvalost*)

Z domácích předpon můžeme jmenovat nejproduktivnějším prefixem předponu **ne-**, vyjadřující zápor (*nefér, nenominace*).

4.5.1.1.2 Suffixace

Suffixace se ukázala jako jeden z nejproduktivnějších způsobů morfologické adaptace internacionalismů. Sufixální derivací jsou tvořena jak jména podstatná a přídavná, tak slovesa. Nejčastější slovotvorné sufixy tedy byly popsány již v předchozí kapitole a není třeba stejné informace uvádět podruhé i zde.

4.5.1.1.3 Smíšený způsob

Smíšeným způsobem jsou v námi analyzovaném materiálu tvořena nejčastěji adjektiva (antidopingový, extraligový, přehecovaný, poolympijský, ultramaratonský, zatejповaný aj.) a slovesa (dofinišovat, dosprintovat, odtrénovat, přehecovat, nanominovat, vysprintovat, zfaulovat).

4.5.1.1.4 Konverze

Konverzi jsme v našem vzorku shledali jako nejméně se prosazující způsob derivačního tvoření slov a nedokládáme k ní tedy žádný příklad.

4.5.1.2 Skládání

Vedle derivace se řadí kompozice k základním způsobům tvoření slov. Při procesu skládání vstupují do výsledného kompozita dva základy. Oba mohou pocházet z původního jazyka, v současné době nejčastěji z angličtiny (*callroom, pacemaker, sparingpartner*), v takovém případě se většinou jedná o slova, která kompozicí vznikla už v původním jazyce a nikoli až v češtině. Pokud je jedno ze slov vstupujících do kompozita české, vzniká složenina hybridní. V našem materiálu výrazně převládají kompozita s oběma komponenty cizími.

4.5.1.3 Tvoření zkratk a zkratkových slov

Zkratky a zkratková slova jsou tvořena mechanickým krácením. V našem materiálu jsme našli téměř výhradně zkratky iniciálové, tedy první písmena jednotlivých slov

zkracovaného sousloví. Stejně jako v případě kompozit byly do češtiny přejaty již ve zkráceném tvaru (*IAAS – International Association of Athletics Federations, EA – European Athletics, DNS – did not started, DNF – did not finished*).

V mluveném atletickém slangu lze též zaznamenat zkráceniny, „useknutá slova“ (MČ1, s. 523). Může jít o osamostatnělé počáteční komponenty složenin (*fyzio – fyzioterapie, kryo – kryosauna, pejs – pacemaker*), nebo o zkratky vzniklé prostým odpojením slabik z počátku nebo konce slova (*rege – regenerace*).

4.5.1.4 Univerbizace

Univerbizací se rozumí proces, kdy sémantickým krácením vznikají z víceslovných pojmenování jednoslovná. Pro slang je tento způsob tvoření slov typický a tudíž v našem materiálu poměrně rozšířený (*elastáky – elastické kalhoty, fotobuňka – fotografická buňka, maratonky – maratonské boty, specka – speciální vytrvalost, univerziáda – univerzitní olympiáda* aj.)

4.5.2 Jednoslovná a víceslovná pojmenování

Jednoslovné názvy v našem vzorku zaujímají zhruba tři čtvrtiny materiálu.

Pro slang je charakteristické, že se snaží zredukovat počet víceslovných pojmenování na minimum. Za touto snahou stojí potřeba jazykové úspornosti a jednoznačnosti vyjádření a schopnost slova tvořit snadno další deriváty. Až na několik drobných výjimek byla všechna slangová pojmenování v našem materiálu tvořena jedním slovem. Víceslovné výrazy byly zastoupeny převážně neadaptovanými citátovými slovy. Některá z nich si již v češtině vytvořila jednoslovný ekvivalent, který se oproti víceslovným výrazům vyznačuje větší produktivností při tvoření derivátů (*cross country – kros*).

U jiných jsme zaznamenali kolísání v psané podobě. U výrazů jako *cross country* a *steeple chase* jsme zaznamenali vícero způsobů zápisu – někdy byla tato pojmenování psána podle původní podoby jako dvě slova, někdy byla slova spojena spojovníkem a jindy se objevila napsána dohromady (*steeple chase* x *steeple-chase* x *steeplechase*).

Mezi terminologickými výrazy naopak bylo minimum pojmenování jednoslovných. Tuto diametrálnost si vysvětlujeme snahou termínů o jednoznačnost a přesný význam.

Mnoho slov má ve své základní, žádným atributem nerozšířené, podobě význam příliš široký a je potřeba jej pro daný obor specifikovat přívlastkem (*doba x latentní doba, vytrvalost x aerobní vytrvalost*).

Co se týče slov, která jsme nemohli zařadit ani do jedné z předchozích skupin, i tady několikanásobně převládala pojmenování jednoslovná. Víceslovná pojmenování byla zastoupena zejména dvěma druhy lexémů. Prvním byly názvy atletických událostí či institucí. (*Golden League, Volkswagen Maraton*). Tím druhým pak ustálená slovní spojení nemající terminologickou platnost (*atletický oddíl, juniorská kategorie, kontinentální pohár, kvalifikační limit, maratonský titul, osobní rekord, startovní listina*).

4.6 Internacionalismy podle zdrojů excerptce

Hlavními zdroji naší excerptce byly na poli odborném didaktiky a trenérské příručky. Mluvu, která je širší atletické veřejnosti bližší, měla zachytit vybraná čísla magazínu *Atletika*. Podle očekávání se od sebe texty svým charakterem v mnohém lišily.

V odborných publikacích bylo nalezeno velké množství odborných a terminologických výrazů, zatímco v magazínech jsme podobných výrazů napočítali jen velmi málo, a to jen ve specializované rubrice věnující se trenérské metodice. Byly ale zaznamenány i rozdíly mezi jednotlivými odbornými publikacemi.

Didaktika lehké atletiky, coby studijní materiál posluchačů předmětu *Atletika* na pražské FTVS, je zaměřena především pro studenty připravující se na budoucí povolání tělocvikáře. V tematických plánech základních a středních škol je atletika pouze jednou z několika oblastí, jež musí budoucí učitelé tělocviku ovládnout. Tomu odpovídá i nižší šíře záběru a tudíž i menší odbornost materiálu. V textu je patrná snaha nezatěžovat studenty přílišnou odborností a nahrazovat cizí termíny českými ekvivalenty, jsou-li k dispozici. Základy atletiky od Vinduškové a kol. jsou oproti tomu základním materiálem určeným pro studenty specializující se na trenérství atletiky. Počet odborných termínů internacionálního charakteru je v této publikaci tedy logicky mnohem vyšší než ve výše zmíněném textu. Publikaci *Abeceda atletického trenéra* lze z hlediska odbornosti (a s tím spojené četnosti internacionálních termínů) srovnat se *Základy atletiky*. Lze předpokládat zvyšující se odbornost v textech specializujících se na trenérství jednotlivých atletických disciplín.¹⁵ Vzhledem k charakteru odborné literatury zajisté nepřekvapí fakt, že se v ní neobjevují žádná propria.

V rámci publicistických textů jsme naopak zaznamenali mnohem větší výskyt slangismů a výrazů patřících do hovorové češtiny. Časopis *Atletika* si klade v první řadě za cíl informovat širší čtenářské publikum nejdůležitějších atletických událostech, didaktické intence se projevují až druhořadě. Napovídá tomu i strukturní členění časopisu. Na prvních stranách se objevují především shrnutí proběhlých atletických akcí, následovány dalšími aktuálními tématy (např. nadcházející šampionáty, představení jednotlivých klubů a atletů apod.). S texty zaměřujícími se na jednotlivé aspekty trenérství (např. metodika skoku vysokého, psychologická příprava sportovce, výživa apod.) se lze setkat až na posledních stranách časopisu a obvykle zaujímají jen

¹⁵ Např. Millerová, 2001

zlomek prostoru. Četnost termínů internacionálního charakteru byla tedy oproti neterminologickým výrazům výrazně nižší.

Mnohé články v magazínech Atletika nebyly signovány, není proto možné vysledovat jakékoli vlivy autorovy individuality. Určit autora bylo v mnohých výtiscích možné jen u editorialů, které píše šéfredaktor magazínu Adam Pražák. Užívání internacionalismů ale nebylo ani u něj ničím význačné a odpovídalo svým charakterem zbylým textům.

Jediných nesrovnalostí jsme si všimli u užívání lexémů s dvojitým kodifikovaným tvarem. V jednom textu (častokrát dokonce v jednom odstavci) se vedle sebe objevily *stadion* a *stadión* nebo *sezona* a *sezóna*. V našem materiálu jsme našli více výrazů s rozkolísanou psanou podobou, jednalo se ale většinou o doposud nekodifikované lexémy. V obou případech, tedy jak u kodifikovaných výrazů, tak u těch nekodifikovaných ale považujeme za nevhodné užívání obou variant v rámci jednoho textu.

Individualita autorů didaktických a metodologických textů se nám zdá irelevantní, neboť tyto texty obsahují zejména odborné termíny. Ty mají ze své podstaty významy přesně a jasně definované, hra s jazykem a aktualizace v odborném textu také nemají své místo, protože ten má být psán jasně a účelně. V takovém případě se autor snaží veškeré subjektivní stylové faktory omezit na minimum.

5 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat lexikální jednotky internacionálního charakteru vstupující do atletické mluvy. Slovní zásoba je živá a neustále se proměňuje. Atletická zásoba není výjimkou a rozšiřuje se kupříkladu o pojmenování nových sportovních disciplín či technik. S rychlým vývojem techniky se do atletiky dostávají pojmenování nových technických prvků.

V úvodu práce jsme naznačili hypotézu, že atletická mluva v současné době přebírá nová slova především z angličtiny, zatímco starší pojmy internacionálního charakteru pochází z latiny a řečtiny. Naše analýza tuto hypotézu pomohla potvrdit. Výrazy, který jsme mohli označit jako neologismy, byly téměř výhradně anglického původu, zatímco slova latinského a řeckého původu jsou v češtině již plně etablovaná a mnohdy už jim ani není přisuzován příznak cizosti (srov. *jogging* x *sport*).

Analyzovaný materiál jsme se pokusili přiblížit z hlediska sémantického. Zjistili jsme, že se atletická mluva snaží o jednoznačnost výraziva, neboť víceznačných pojmenování jsme zaznamenali velmi málo. Výrazy jsme rozdělili do tematických okruhů, podle denotátů, k nimž se vztahují.

Z hlediska stylistického jsme výrazy rozdělili na lexémy patřící do slangové mluvy a na termíny. Velké množství pojmů nebylo možné zařadit ani do žádného z těchto útvarů jazyka. Takové pojmy jsou podle nás slova klíčová, užívaná jak mluvčími atletického slangu a sportovními odborníky, tak širokou veřejností. Tato slova se vykazují bezpříznakovostí.

Při určování dobového příznaku jsme se setkali daleko častěji s neologismy a slovy příznakově neutrálními než s archaismy a historismy. To vyplývá jak z povahy excerpovaného materiálu, tak ze samotné povahy archaismů a historismů. Archaismy jako již překonaná pojmenování a historismy jako pojmenování označující již neexistující skutečnost, stojí na samém okraji slovní zásoby a nemají v současném jazyce opodstatnění.

Dále jsme posuzovali internacionalismy z hlediska původu. Jak jsme předpokládali, většina výrazů pocházela z jednoho z klasických jazyků nebo z angličtiny. Narazili jsme ale i na slova přejatá z francouzštiny nebo němčiny. Minoritně se objevily i jazyky jako je italština nebo švédština.

Internacionalismy v češtině charakterizuje různý stupeň ortograficko-ortoepické adaptace. V atletické mluvě se tak vyskytují jak slova plně etablovaná, jejichž cizí původ mnohými mluvčími již nebývá pocíťován, tak slova neadaptovaná zatím vůbec. Velkou část tvoří výrazy, jejichž adaptace stále probíhá, což se projevuje určitou rozkolísaností v psané podobě těchto lexikálních jednotek. Ortograficko-ortoepická adaptace však není jen jednosměrná, narazili jsme taktéž na tendenci navracet se k původnímu pravopisu.

V kapitole o morfologické adaptaci jsme se pokusili postihnout způsoby, kterými se přejatá slova zařazují do českých paradigmat. Zjistili jsme, že dochází k využívání domácích i původních morfologických formantů. Rozdělili jsme kapitolu o adaptaci podle tří nejčastějších slovních druhů, kterých se adaptace dotýká. Zjistili jsme, že zatímco substantiva a adjektiva mohou, ale nemusí přijímat sufixy, aby byla zařazena k jednotlivým paradigmátům, adaptace sloves bez slovtvorných přípon není možná.

Z hlediska sémantického mohou mít adaptované výrazy totožný význam, jako měly v původním jazyce. Nezřídka ale svůj význam oproti zdrojovému jazyku modifikují, nejčastěji jej zužují. Význam může být utvářen také metaforicky či metonymicky. I na takové případy jsme v naší analýze narazili (*tempo*).

Z hlediska formálního procházejí internacionalismy stejnými slovtvornými postupy jako domácí výrazy. Na jejich utváření se podílí derivační postupy, skládání, tvoření zkratk a zkratkových slov a zejména u výrazů slangové povahy i univerbizace (*specka*). U výrazů terminologické povahy naopak převládají pojmenování víceslovná, kdy jeden z jejich komponentů významově určuje ten druhý (*latentní doba*).

Na závěr jsme se zabývali povahou internacionalismů podle zdrojů, ze kterých jsme je čerpali. V odborných publikacích převládaly výrazy terminologické, zatímco slangismy byly nalezeny převážně v časopiseckých textech. Některé pojmy se do analýzy zařadili i na základě autorčiny znalosti atletického prostředí. Tyto bez výjimky patřily k slangismům. Protože odborné texty se snaží potlačit subjektivní autorské vlivy na podobu výsledného textu, nelze posuzovat individualitu autora. Časopisecké texty po většinou nebyly signovány, proto ani u nich nebylo možné vypořádat nějaké individuální vlivy a autorovy preference.

Jak jsme uvedli již v úvodu práce, nelze o ní uvažovat jako o komplexním popisu dané problematiky. Vzhledem k charakteru excerpovaných materiálů jde o pouhý zlomek

výrazů, jež do atletického diskurzu vstupují. O atletice bylo napsáno nezměrné množství dalších textů, jež nebyly při naší analýze brány v potaz. Zvláště v současné době, kdy je nejdůležitějším, nejživějším a nejaktuálnějším médiem internet, snad ani není v lidských možnostech postihnout atletickou mluvu v celé její šíři. Atletické zpravodajství a publicistika je na čtenáře zvláště v období konání významných sportovních akcí (MS, ME, Olympijské hry) doslova chrleno z několika desítek zpravodajských portálů a osobních blogů. V poslední době se velmi rozšířily i sociální sítě, například Český atletický svaz je na Facebooku, Instagramu i Twitteru velmi aktivní, stejně tak se na uvedených platformách aktivně prezentují sami sportovci. Bližší zkoumání těchto zdrojů by mohlo přinést jiné výsledky, než naše dosavadní analýza, neboť jde o platformy méně formální, vykazující se zejména schopností reagovat na aktuální atletické dění ihned a s takřka celosvětovým dosahem.

Pro přesnější popsání atletického diskurzu a pozice internacionalismů v něm vystupujícím by bylo potřeba také bližší zkoumání živé atletické mluvy. Naše práce většinou analyzuje pouze psaný jazyk, atletický slang se však tvoří především v mluveném projevu při interakci atletů, trenérů, pořadatelů a diváků.

Výsledkem podrobnějšího zkoumání atletické mluvy by mohl být slovník atletického slangu, neboť takový slovník v českém prostředí doposud chybí (nebo autorce jeho existence není známa). Slovníky sportovních slangů jsou příliš obecné a v mnohých případech se v definici výrazů s konkrétnějším atletickým slangem rozcházejí. K tomu by ale bylo samozřejmě zapotřebí rozšířit oblast zkoumání i na výrazivo domácího původu a nezabývat se jen internacionalismy.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Texty se sportovní tematikou

ATLETIKA. Časopis Českého atletického svazu. r. 2006-2015.

BENSON, R.T., CONNOLLY, D. *Trénink podle srdeční frekvence*. (Překlad Vindušková, J. a kol.) Grada, Praha 2012.

DOSTÁL, Emil; VELEBIL, Václav a kol. *Didaktika školní atletiky*. SPN, Praha 1991.

MILLEROVÁ, Věra. aj. *Trénink běhů na krátké tratě*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2001

VINDUŠKOVÁ, Jitka (ed.). *Abeceda atletického trenéra*. Praha: Olympia, 2003.

VINDUŠKOVÁ, Jitka a kol. *Základy atletiky*. UK FTVS, Praha 2006.

Monografie

ADAM, Robert. Máme se obávat anglicizace češtiny? In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana; KLÍMOVÁ, Jana. (eds.): *Čeština v pohledu synchronním a diachronním: stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*. Praha: Karolinum, 2012, s. 831 – 837.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV Nakladatelství, 2003.

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

ČERMÁK, František. *Morfematika a slovtvorba češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011.

DOKULIL, Miloš. *Tvoření slov v češtině*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1962.

FILIPEC, Josef a kol. *Slovník spisovné češtiny* [online]. Praha: Academia, 1995. [cit. 2016-08-06]. Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>

GLÜCK, Helmut. *Metzler-Lexikon Sprache*. Stuttgart: J.B. Metzler, 1993.

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opravené vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.

HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Praha: Academia, 1960-1971. [cit. 2016-08-09]. Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>.

- HOLUB, Josef; LYER, Stanislav. *Střučný etymologický slovník jazyka českého*. Praha: SPN, 1978.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplněné a přepracované vyd. Ostrava: Profil, 1981.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003.
- HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny*. Maxdorf, Praha 2006.
- Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003. Ústav pro jazyk český AV ČR: Praha 2003.
- KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (Eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002.
- KRAUS, Jiří a Věra PETRÁČKOVÁ, a kol. *Akademický slovník cizích slov* [online]. Praha: Academia 1999. [cit. 2016-08-07]. Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>.
- MARTINCOVÁ, Olga a kol. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů*. Praha: Academia, 1998.
- Oxford studijní slovník: výkladový slovník angličtiny s českým překladem*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- PETR, Jan a kol. *Mluvnice češtiny I*. Praha: Academia, 1986.
- PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří a kol.: *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměněn. vyd. Voznice: Leda, 2012.
- SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě: 2007.
- SVOBODOVÁ, Diana. Současný stav internacionalizace lexika. In: *Studie k moderní mluvnici češtiny 4. Dynamika českého lexika a lexikologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 131–152.
- TICHÁ, Zdeňka; SKOPEC, Luboš. *Tři slangové slovníky*. Karolinum, Praha 2001.

Časopisecké články

- BLATNÁ, Renata. K procesu přejímání slov. *Čeština, univerzália a specifika*, 2, 2000, s. 85–98.
- DANEŠ, František. Xenismy v dnešní češtině. In: *Čeština – univerzália a specifika 4*. Brno: MU, 2002, s. 29-35.
- DOKULIL, Miloš; KUCHAR, Jaroslav. *Slovotvorná charakteristika cizích slov*. NŘ 60, 1977, s. 169-185.
- FILIPEC, Josef. Naše současná společnost, slovní zásoba a slovníky. NŘ 75, 1992, č. 1, s. 1–11.
- KOCOUREK, Rostislav. Terminologické anglicismy: příčiny jejich vzniku, jejich lingvistická povaha a místo v slovní zásobě. In: *Termina 2000. Sborník příspěvků z II. konference 1996 a III. konference 2000*. Galén, Praha 2002, s. 196–203.
- KŘÍSTEK, Václav. Poznámky k problematice argotu a slangů. *Slovo a slovesnost* [online]. 1974, roč. 34, č. 1 [cit. 2016-07-17]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3943>
- KŘÍSTEK, Václav. Poznámky k sportovním názvům cizího původu. NŘ 54, 1971, s. 87–93.
- REJZEK, Jiří. K formální adaptaci anglicismů. NŘ 76, 1993, s. 26-30.
- ROUDNÝ, Miroslav. *Sémantika cizích slov*. SaS 41, 1980, 1, s. 52-54.
- SCHMIEDTOVÁ, Věra. Adaptace některých typů nově přejatých slov v současné češtině. *Slavia* 62, č. 3, s. 323-329.
- SVOBODOVÁ, Diana. Anglicismy v českých publicistických textech – důvody a způsoby jejich užívání. In: *Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře*. Sborník prací z mezinárodní konference, Ústí nad Labem 1999, s. 165–169.
- SVOBODOVÁ, Diana. Anglické výrazy v českém publicistickém tisku. NŘ 79, 1996, s. 99–102.
- Z dopisů jazykové poradně. *Naše řeč* 89, 2006, číslo 3, s. 167-168

Závěrečné práce

SVOBODA, Ladislav. *Vztah odborného sportovního slangu k odbornému sportovnímu názvosloví (kopaná, lední hokej)*. Praha, FF UK 1967.

Internetové zdroje

ČESKÝ ATLETICKÝ SVAZ (ČAS) a ČTK. *Atletika – oddíly* [online]. © 2004–2011 [cit. 2016-08-07]. Dostupné z: <http://online.atletika.cz/oddily.aspx>.

ČT SPORT. *Flop změnil atletický svět, Fosbury na něj ale přišel náhodou* [online]. © 1996 – 2016 11 [cit. 2016-08-08] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/sport/exkluzivne-na-ct-sport/215722-flop-zmenil-atleticky-svet-fosbury-na-nej-ale-prisel-nahodou/>

Pravidla IAAF ve znění příručky Competition Rules 2016-2017. *Atletika* [online]. [cit. 2016-05-24]. Dostupné z: <http://www.atletika.cz/clenska-sekce/rozhodci/legislativa/pravidla-atletiky/>

7 PŘÍLOHA – abecední seznam nalezených lexikálních jednotek

Nalezená excerpta uvádíme v abecedním pořadí rozdělená na jednoslovné a víceslovné pojmy. Do víceslovných jsou zařazena ustálená slovní spojení a propria, která jsme v atletickém diskurzu zaznamenali nejčastěji.

Jednoslovné pojmy

akcelerace	barážisté
akcelerační	barážový
akreditace	bench/benč
ambice	benjamínek
antidopingový	blok
antuka	callroom
antukový	ceremoniál
aouita	comeback
arbitráž	deblista
asfalt	debut
asfaltový	debutovat
asociace	diamantový
atak	disciplína
atakovat	disk
atlet	diskař
atletíci	diskařka
atletický	diskařský
atletika	disknout
atletka	diskvalifikace
baráž	diskvalifikovaný

diskvalifikovat	fanda
distanc	fandící
distance	fandit
distanční	fanoušek
doping/dopink	fanouškovský
dopingový	fanyinka
dopování	fartlek
dopovat	favorit
dosprintovat	favoritka
double/debl/dabl	favorizovaný
DQ	fiasko
dres	finále
dril	finalista
drilovat	finalistky
duo	finálový
dvojstart	finiš
dynamika	finišman
ekipa	finišmanka
elastřáky	finišovat
elita	finišující
elitní	fit
expander	flop
extraliga	forma
extraligový	fotobuňka
extratřída	freečka/fríčka
fair play	frekvence
	fyzická
	fyzio
	fyzioterapeut
	harvest
	hecovat
	hecnout
	hendikep
	horine

IAAF	kvartet/kvarteto
interval	kvóta
jogging	lajna
junior	laktát
juniorka	lanč/lanž
juniorský	Laufermítink
jury	lidiardi
kádr	lídr
kariéra	lifitink
kategorie	liftinkový
kilometráž	liga
kinesteze	ligový
klub	limit
kolize	limitář
koncentrace	lydiard
kondice	makrocyklus
kondiční	manko
konkurence	mantinel
konkurentka	maraton/maratón
kouč	maratonec
koučka	maratonky
koučovat	maratonkyně
krém	maratonský
kros	masáž
krosař	masér
krosařka	maskot
krosařský	maximální
krosový	maximum
kryo	medaile
kryocentrum	medailista
kryokomora	medailistka
kvalifikace	medailově
kvalifikační	medailový
kvalifikovat	medicinbal

medík	olympiáda
memoriál	olympijský
metabolismus	olympionička
metkalf/metcalf	olympionik
metráž	organismus
metronom	organizátor
mikrocycklus	organizovat
mílař	pacemaker
mílařka	pacemakerka
míle	pejs
mílový	poolympijský
mítink	potrénovat
mítinkový	premiéra
mixzóna	premiérový
mondo	prokoučovat
motivace	protest
motorický	protestovat
multitalentovaný	předolympijský
nahecovaný	přehecovaný
nahecovat	přehecovat
natrénovat	přetrénovat
naturalizovaný	psychický
neatakován	publikum
neatletický	půlmaraton
nefér	rege
neférový	regenerace
nestartovat	regenerovat
netrénovat	rehabilitace
nominace	rekord
nominační	rekordman
nominovat se	rekordmanka
odrolování	rekordní rycl
odstartovat	reprezentace
odtrénovat	reprezentační

reprezentant	sponzor
reprezentantka	sport
rezerva	sportovec
rival	sportovka
rivalka	sportovkyně
satisfakce	sprint
sauna	sprinter
saunování	sprinterka
sektor	sprinterský
semifinále	sprintovat
semifinalista	stadion/stadión
semifinalistka	stadionový
semifinálový	start
senior	startér
seniorka	startování
seniorský	startovat
seriál	startovní
seriálový	statistika
série	steeplechase/steeple-chase
sezona/sezóna	straddle
SGP	strečink
skipink	stres
skipinkový	stýpl
skyrunning	stýplař
sólový	stýplařka
somatický	stýplařský
somatotyp	super/supr/suprový
sparing	superkompensace
sparingpartner	superliga
specialista	superligový
specialistka	supinace
specializace	suverén
specializovat se	suverenita
specka	suverénka

suverénně	trenérka
sweeney	trenérský
šampion	trénink
šampionát	tréninkový
šampionka	trénování
šance	trénovanost
šéf	trénovaný
šéftrenér	trénovat
štafeta	trénovatelnost
štafetman	trénovatelný
štafetmanka	tretra
štafetový	tribuna
štrekař	triumf
štrekařka	triumfovat
taktika	trofej
taktický	trumf
taktizování	tým
tapping	týmový
tartan	ultramaraton
technický	ultramaratonec
technika	ultravytrvalec
tempař	universiáda/univerziáda
tempařka	veterán
tempo	veteránka
tempový	veteránský
tenisky	vícestart
terén	vyhecovaný
test	vyhecovat
testování	vystartovat
títul	vytrasovat
top	Weltklasse
Tour	zafačovaný
trenažér	zafixování
trenér	zafixovat

zatejpovaný

zatejpovat

zfaulovat

zregenerovat

Víceslovné pojmy

absolutní síla	elastanové rozběžiště
acyklický pohyb	elasticita svalu
aerobní metabolismus	elektronická tužka
aerobní vytrvalost	elektronické měření
akustický signál	elektronický pacemaker
ambasador mítinku	elitní mítink
anaerobní metabolismus	elitní osmička
anaerobní vytrvalost	energetický příjem
analyticko-syntetický postup	enfant terrible
anomálie v biologickém pasu	entry standard
antidopingový výbor	explosivní síla
atletická disciplína	extraligový mítink
atletická dráha	frekvence kroku
atletická federace	Golden League
atletická sezona	Golden Tracks
atletický oddíl	Grand Prix
call room	horizontální skok
cross country	Challenge League
cyklický pohyb	IAAF Challenge
Diamantová liga	ideomotorický trénink
Diamantový mítink	imitační cvičení
DKB-ISTAF mítink	impulsní krok
dopingová/ dopinková kontrola	individuální sport
dynamická cvičení	individuální zlato
	infarktový stav
	intenzivní trénink
	intervalový trénink
	jackpot Zlaté ligy

japexové rozběžiště
juniorská kategorie
juniorský rekord
juniorský tým
jury d'appel
kompenzační cvičení
komplexní postup
kontaktní startovní blok
kontinentální pohár
kontinentální rekord
koordinace pohybu
kvalifikační limit
laktátový trénink
latentní doba
lucky loser
maratonské majory
maratonský titul
Memoriál Josefa Odložila
nominační kritéria
nominační limit
O2 arena
olympijské hry
osobní maximum
osobní record
permit EAA
Praga Academica
prize money
předstartovní stav
psychická připravenost
psychomotorická schopnost
ranking IAAF
reakční doba
reakční rychlost
reprezentační kouč
rychlostní bariéra
sekční trenér
seniorská kategorie
sériový trénink
specializovaný trénink
speciální vytrvalost
sportovní arbitráž
sportovní masáž
startovní listina
startovní pistole
startovní reakce
statický strečink
steeple chase
stimulace výkonnosti
Super Grand Prix
supramaximální rychlost
Světové atletické finále
světový rekord
systematický trénink
štrekařská vytrvalost
tartanové rozběžiště
technické disciplíny
tepová frekvence
TNT Fortuna mítink/TNT-Fortuna Meeting
Moravská výškařská tour
trenérská licence
tréninková jednotka
tréninkové zatížení
tréninkový proces
ultra závod
vertikální skok
vitální kapacita plic
vizuální signál
Volkswagen Maraton

warm up